

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Ν. ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ: ΛΕΟΝΑΡΔΟ (ποίημα).—ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑ: Γιάννης Βλαχογιάννης (Μελέτη).—ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΜΕΛΗ: Τίποτα δὲν μπορεῖ - Ἄπ' τὸν καιρὸ - Μὲ βοήκει - Σὲ ποιά θάλασσα - Ἄγαπῶ τὴν ὥρα (ποίηματα).—Π. ΚΟΔΑΚΑΙΔΗ: Νικόλαος Ποριώτης (Μελέτη).—ΓΙΑΝΝΗ Β. ΙΩΑΝΝΙΔΗ: Τοῦρκοι ποιητές.—ΝΕCIP FAZIL: Ἀποκλεισμένοι - Σαὰτ XII - Βορεινὸ Σανατόριο (ποίηματα).—WILFRID W. GIBSON: Τὸ πρόγευμα-οἱ παραγγελίες (ποίηματα) ἀπόδοση ΚΛΕΙΤΟΥ ΚΥΡΟΥ.—ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΑΔΑΚΗ: Μιά νύχτα τοῦ σαράντα δύο (διήγημα).

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(1 Σεπτεμβρίου 1945)

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ: Τὸ ἦθος τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου. — Οἱ Ἐφημερίδες. — Ἡ Ρότα. — ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ: Β. ΛΑΟΥΡΔΑ: «Ὁ Ἑλληνοσοβιετικὸς Σύνδεσμος» ὕφησης καὶ πολιτικῆς. — ΕΠ. ΜΕΤΑΞΑ: Γιατί σιωποῦν; — ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΡΙΑΝΟΥ: Στρατὴ Μυριβήλη: «ΤΑ ΠΑΓΑΝΑ» (Ευλογαφίες I. Μοράλη).—ΑΛΚΗ ΣΠΑΡΤΑΚΟΥ: ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ: ΝΙΚΟΥ Δ. ΠΑΠΠΑ: «Τὸ αἷμα τῶν Ἀθῶν».—ΜΗΤΣΟΥ Ν. ΤΣΙΑΜΗ: «Σπονδὴ στὸν Ἀγῶνα τῆς Λευτεριάς».—ΚΡΙΤΩΝΑ ΑΘΑΝΑΣΟΥΔΗ: «Ω! ΓΛΥΚΥ ΜΟΥ ΕΑΡ...».—ΔΕΥΤΕΡΗ ΞΑΝΘΟΥ: «Ὀπλίτης Φραντζῆς Γεώργιος (Ευλογαφίες Εὐδύμη Παπαδημητρίου).—ΜΙΛΤΟΥ ΣΑΧΤΟΥΡΗ: «Ἡ λησμονημένη».—Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: Ζ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ: Ἡ θέση τοῦ δημιουργοῦ.

ΧΡΟΝΟΣ Β'. ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΤΕΥΧΟΣ

32

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟΣ

Γ'. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 28 — ΤΗΛ. 55-536 — ΑΘΗΝΑΙ

Τιμή τεύχους Δραχ. 125

Ἀθήνα 1 Σεπτεμβρίου 1945

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ	Δραχμὲς.	3.000.—
ΕΞΑΜΗΝΗ	>	2.000.—

Γράμματα, βιβλία, συνεργασίες, ἐμβάσματα κλπ.
«Φιλολογικά Χρονικά» Γ'. Σεπτεμβρίου 28, Ἀθήνα.

Κριτική γράφεται γιὰ τὰ βιβλία ποὺ μᾶς στέλ-
νονται σὲ δυὸ ἀντίτυπα. Ὅσα στέλνονται σὲ ἕνα
ἀντίτυπο μόνο ἀναγγέλλονται.

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Βιβλία ποὺ λάβαμε: ΛΕΥΤΕΡΗ ΞΑΝΘΟΥ: «Ὀπλίτης Φραντζῆς
Γεώργιος», Ἀθήνα 1945.— ΔΗΜ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Ὁ Ἕλλη-
νοϊταλικὸς καὶ Ἑλληνογερμανικὸς πόλεμος», Ἀθήνα 1945.

Περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες: «ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟ ΒΗΜΑ», ἀριθ. φύλλου 7,
Ἀθήνα, Αὐγούστος 1945.— «ΝΕΟΙ ΘΕΣΜΟΙ», ἀριθ. φύλλου 1,
6η Αὐγούστου 1945.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Β',—ΤΟΜΟΣ Γ',—ΤΕΥΧΟΣ 32

ΑΘΗΝΑ, 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1945

LEONARDO

Σαν αγαθο μελόχρυσο λιοντάρι
τὸ δειλινο μεσ' στα δεντρα ξαπλόθη'
τὸ ασταχοτο φουρφούρισε σιτάρι

4 μύρισε ἡ γῆς αγιόκλημα κι ασκόθη
γλύκα πολη, πίκρα πολη απ' τὸ χῶμα.
Τὸν ουρανο ὁ κορυδαλος ἀμπόθει

7 με τὸ μικρο στηθάκι τοῦ κι ἀκόμα
μοχτάει νὰ πιει τὴ λισστερνην ἀχιτίδα'
ὁ μέγας ἀστερας στο μπλάβο δῶμα

10 κρεμάστη ἀπα στη γῆς δροσοσταλίδα
καὶ τόρα νά, κουνιέται καὶ θα πέσει.
Ἐλιες, συκιές, ἀμπέλια ἔναι ἡ πατρίδα

13 κ' εἶναι ἀκριβὸ ἡ ζωὴ στη γῆς πεσκέσι'
ὁ νους νογάει τὰ στρουφιχτάτου ἀβλάκια
ν' ἀχνίζουν χωματίλα καὶ τοῦ ἀρέσει'

16 Μενεξελια ἠσκιοθήκαν τὰ σοκάκια
κ' εἰρηνικα, κρινάνθιστα, κουνιόντα
ψηλα τὰ φλωρεντινικὰ μπαῖράκια

19 κι ὄλο τὸ φῶς στα κρόσια τοὺς κρεμιόντα'
κι ἀχνογελοῦσα στάβροσε τὰ χέρια
στον κόρφότης τὸ μυστικο ἡ Τζοκόντα.

22 Δυο κάτασπρα πετάξαν περιστέρια
στον κήποτης καὶ στο κλουβι ἡ γαλιάντρα
λιόνει απ' τὸ ἐρωτικο κελάδι ἀκέρια.

- 25 Κατέβη η νύχτα η δολερη ανυφάντρα
κι αρχισε οκνα την πεθυμια να υφαίνει
και στράφηκεν η αρχόντισσα στον άντρα.
- 28 Λόγο να πουν απλο κ' οι δυο, σκυμένοι
στη γαληνη παιχνιδομάτα εσπέρα'
να δροσιστει ο λαιμος κ' η πυκνομένη
- 31 να σκορπιστει του σκοταδιου φοβέρα!
Το πνέμα σα θεριο με ανατριχίλα
νογάει η Κυρα να ορμάει στο χλιον αγέρα
- 34 και το λαιμο, τον ώμοτης, τα χείλα
με την τραχεια τη γλώσατου ν' αγλείφει.
Το γλοιτσερο νογάει μεσ' στη μαβρίλα
- 37 φίδι της γης με του έρωτα το αγκρίφι
λαχταριστα, πνιχτα, να την τυλίγει
καθως το μπράτσο του γαμπρου τη νύφη.
- 40 Κουράστη πια απ' το ασάλεφτο κυνήγι
και κοίταξε η Κυρα τον άντρα αγάλια.
ζητώντας στην αγάπη καταφύγι.
- 43 Μα αφτος το νου σε μακρινη αναγάλια
μεσ' σε πηγες μελούμενες βυθούσε,
βαθια κρατώντας μαγικα κρουστάλια.
- 46 Ολημερου με πείσμα λαχταρούσε
της γυναικος το θώρι να στερήσει'
με ήσκιο και φως της ομορφιας μοχτούσε
- 49 το θάμα το θνητο ν' αθανατίσει'
το άγιο κορμι λυπήθη και το ασκόνει
στου αθάνατου νερου να πει τη βρύση.
- 52 Πότε το μπλάβο μάτιτου στηλόνει
στο αρχοντικο κορμι που με τρομάρα
συλάμπαδο στο ανάβλεμάτου λιώνει.
- 55 πότε βαθια στη μέσατου λαχτάρα
Σπιθόπετρα το μέγα μέτωπότου
και φωσφορίζει εωσφορικια φλαγγάρα
- 58 και τρώει σιγα το δεκαδάχτυλότου'
ερωτεμένη αποκρεμιέται η πλάση
αιώνιον αχνο να πάρει απ' τον αχνότου.

- 61 Κι αφτος σουρτα, με υπόμονη άγρια βιάση,
τα φρένα απλοκαμάει και πασπατέβουν
τη σάρκα τη ζεστη, το χοροστάσι
- 64 που όλοι οι θεοι κ' οι δαίμονοι χορέβουν.
Το αντίμαχο διπλο να μπόραε ρέμα,
—του αδύνατου οι πνοες τον αγγουσέβουν!—
- 67 στου διγενη να σμιζει αντρος το γαίμα,
στο μέγαν άθλο του μιालου, να κάμει
το πνέμα σώμα πια, το σώμα πνέμα.
- 70 Στης σάρκας το βαθι γρικαίει θαλάμι
ψυχες να κλαιν και να βογγουν αγάλι
το μέγα νου λεφτεροτη να δράμει'
- 73 και τα στοιχια τα λέφτερα μεγάλη
σούρνουν φωνη, θρηνουν κ' ερωτεμένα
στης σάρκας τη ζεστη χοιμουν αγκάλη
- 76 Κοιτάζει ο γάβρος αθλητης θλιμένα
της γυναικος το σώμα κι ως μαγνάδι
το αριοσκορπάει να τυλιχτούν τα φρένα.
- 79 Τρέμει η Κυρα στο άσαρκο λάβρο χάδι,
γυμνη ψυχη, και λιώνει απ' το περισσο
το αγκάλιασμα του νου στο αγνο σκοτάδι'
- 82 κι ο άντρας γυρνάει κι αχάει παληκαρίσο
το μήνυμα του μυστικούτους γάμου:
«Δε θέλω εσένα εγω να ζωγραφίσω
- 85 μον' τα στοιχια που σ' έπλασαν, Κυράμου!»
Είπε, και πίσω απ' τις λεφκέστης πλάτες
ρίχνει στο φως και στο άγιο χώμα χάμου
- 88 βουνα σμαράγδια, αχνες ονειρου στρατες,
χρυσον αγέρα, απόκοσμη γαλήνη
κι αθώρητα ερωτόπουλα διαβάτες.
- 91 Ξαμόλησε τα πνέματα και λύνει
τα φωτερα αλαφόπουλα του νου του'
σπάει το κλουβι κι ορμάει το καναρίνι
- 94 στην κορυφη του αθώρητου μπογιούτου'
κι όλοι με τρόμο αγκαλιασμένοι οι σπόροι
φύτρο πετούν στη δρόσο του μιαλούτου.

- 97 Χάθη η Κυρα και νέοι μηνουν κοκόροι
μπλάβες μορφες, αλαργινες ελπίδες
κι αστροβολουν στο μέσατου λιοβόρι,
- 100 μεσ' στις γλυκειες μελούμενες αχτίδες,
λοξα ψυχανεμίσματα μεγάλα.
Θεους και νόμους αρετες, πατρίδες,
- 103 ψηλο καμίνι ο νους και στην αντράλα
της λεφτεριας και της χαρας τα καίει
λιόνει ο Χριστος και πέφτει στάλα στάλα
- 106 στο μυστικα το δείπνοτου και κλαίει
καινούργια γης, πληθύναν, πήραν φόρα
του σύμπαντου και του μιालου τα ελέη !
- 109 Εσπέρα γαλανη, μαντατοφόρα
και μεσ' του αντρος τα ηλιοπαρμένα μάτια
της νέας αβγης γλυκοχαράζει η μπόρα.
- 112 Χλιμίντρισαν του νου τα πράσινα άτια
κ' η κακομοίρα η γης με τρόμο εξέφτη,
χοιμάει στο φως και γίνεται κομάτια.
- 115 Χαρα ! Νικήθη ο τόπος πια, μαζέφτη
στερια και θάλασα κι αγέρας κάτω
βαθια στο μαγικο του νου καθρέφτη.
- 118 Τρεκλίζει το βασίλειο του θανάτου,
λυτρόθη η ρόδα του καιρου, το γνέμα
της μοίρας σπάει κι ανοιώντας τα φτεράτου
- 121 συντρίβει τα κορμια, πηδάει απ' το γαίμα
κι αθάνατο, όλο φως, φτερο και μάτι
του ανθρώπου ορθο ανασταίνεται το πνέμα.
- 124 Αμίλητος, με την καρδια γιομάτη
φτερούγα, ο μάγος αθλητης σκυμένος
δεχόταν του μελούμενου τον μπάτη.
- 127 φυσούσεν ο καιρος κι αφτος κλεισμένος
στο μέσα το αργαστήριτου αρμολόγα
φτερά για το άφτερο του ανθρώπου γένος
- 130 πλάθει ως Θεος αστροπελέκια, η φλόγα
βροντώντας να χαλνάει τ' αλάργα κάστρα
σε μυστικα αχνογέλια κορφολόγα

- 133 νιες ζωγραφιες με γλύκα ξελογιάστρα
και δυο φτερα στους χωματένιους ώμους
τα πέρφανα να διαγουμίσουν άστρα.
- 136 Τò μέτωπο του αντρος στους άγιους τρόμους
της λεφτεριας λαμποκοπούσε ως πέτρα
το μάτιτου έψαχνε παρθένους δρόμους
- 139 κι αλάθεφτα ουρανο και γης εμέτρα
στερνο να ρίξει αναμεσος γιοφύρι,
να σεργιανάει η ψυχήτου η νομοθέτρα.
- 142 Απ' το ανοιχτο γαλάζιο παραθύρι
έλαμπε η νύχτα ως λεμονια ανθισμένη,
μ' ερωτικια πασπαλισμένη γύρη,
- 145 πολύσπορη, στο φως παραδομένη,
του αντρος η κεφαλη, στην άγρια σβούρα
του πιο σφοδρου αγαθου συνεπαρμένη,
- 148 στην άβυσο σκορπούσε ως μανιατούρα
και χόρεβε στου σύμπαντου τη στέγη
ελέφτερη η ψυχήτου ανεμοδούρα.
- 151 Μα ομπρόστου ασάλεφτη η γυναίκα αρμέγει
τη γης κι όλα τα πνέματα τα αιώνια
τρεμάμενοι τη διακονου φამέγοι.
- 154 Τα στρογγυλα περιπλεχτα βραχιόνια
ρίχνει αρπαχτα στον άντρα ξάφνου κι όλη
σαν περιστέρα αχάει με παραπόνια.
- 157 Τα μάτιατης στο αχνο φεγγαροβόλι
μπιρμπιλίζαν σαν την οχια, γιομάτα
ήσκιους διπλους και νυχτερνο περβόλι.
- 160 τα στήθητης ασκόθηκαν φλογάτα
κι ανοιουν ορθα στο βραδινο αγεράκι
της πιο παλιας γλυκειας χαρας τη στράτα.
- 163 Της ηδονης το αρπαχτικο γεράκι
στα δυο κορμια στρηνιάζοντος εχύθη
λαμπάδιασε μεμιας της γης το τζάκι
- 166 κι ο τέλειος βουτηχτης μεσ' στ' άγρια βύθη
της σάρκας και του νου χαμογελώντας
το σπορικο κεφάλιτου στα στήθη

- 169 τα καρπερα μπιστέφτη της Τζιοκόντας.
Σαν κορδαλος που κελαηδώντας πιάσει
τον ουρανο, ολομέθηστος πετώντας,
- 172 κι ως θυμηθει την ανθισμένη πλάση
κλειδώνει τα φτερα και με λαχτάρα
πέφτει στη γης γλυκα να ξαποστάσει,
- 175 όμοια βουβη γκρεμίστη η κυνηγάρα
ψυχη του αντρος απ' τ' ουρανου τα κάλη
—γλυκεια πολυ της σάρκας η κατάρα!—
- 178 στης γυναικος τη χωματένια αγκάλη.

N. KAZANTZAKHS

Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Με τὸν θάνατο τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη ἡ νεοελληνικὴ πνευματικὴ ζωὴ ἔχασε μιὰν ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες ἐκεῖνες μορφές ποὺ μετὴν παρουσίαν τους καὶ μετὸ ἔργον τους εἶχαν τὴ δύναμιν νὰ τὴν δικαιοῦν καὶ νὰ τὴ σῶζουν. Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης ἦταν καὶ αὐτός, ὅπως οἱ λιγοστοὶ ἄλλοι συνοδοιπόροι του, μιὰ στέρεη καὶ βαθιορριζωμένη δρῦς ἀνάμεσα σὲ πλῆθος γραφιάδες καὶ ἀχρρογράφους. Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους ἄνδρες στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ.

Τὴ στιγμὴ τούτῃ πάνω ἀπὸ τὰ εἰδικώτερα ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματά του, πάνω ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του κείμενα καὶ πέρα ἀπὸ τὰ εὐρήματά του, ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὁ Νόμος τῆς ζωῆς του. Πόσοι ἄλλοι εἶναι ποὺ νὰ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὶς ἐπεισοδιακὰς τους καθημερινὰς ἐμφανίσεις ἕναν Νόμον ζωῆς ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ θεμελιώνει ψυχὰς καὶ νὰ στεριώνει Ἑθνη; Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης εἶχε. Καὶ σὲ τοῦτο εἶναι πρῶτα-πρῶτα ἡ μεγάλη ἀξία του μέσα στὴν πνευματικὴ ζωὴ μιᾶς χώρας ποὺ κατέβασε τὴ γλῶσσαν σὲ φλυαρία, τὴ λογοτεχνία σὲ ναρκισισμό, τὴν ἐπιστήμην σὲ καριέρα καὶ τὸ πνεῦμα σὲ μικροπολιτικὴν.

Ὁ Νόμος τῆς ζωῆς τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη εἶναι ἀπλὸς καὶ καθαρὸς, σὰν κάθε γνήσιον Νόμον. «Μεῖνε στὴν καρδιά τοῦ λαοῦ σου». Τὴ φράση τούτῃ τὴν εἶπαν, τὴ λένε καθεμερῶν καὶ θὰ τὴν λένε ἀδιάκοπα πολλοί. Κανένας ὅμως ὡς τώρα, χωρὶα ἀπὸ τὸν Σολωμὸ καὶ τὰ πνευματικὰ του τέκνα, δὲν τὴν ἔκανε πράξη του, ὅπως ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης.

Ἐκίνησε ἀπὸ τὴ Ρούμελν, γυιὸς μιᾶς Σουλιώτισσας καὶ ἐνὸς Ἐπαχτίτη. Στὴν ψυχὴν του ἀντιβούιζε τὸ ἀπόηχον τοῦ μεγάλου Σηκωμοῦ, ὅπως τὸν ζήσανε τὰ γονικά του καὶ ὅπως τὸν ἀντικράτησαν καὶ τὸν τραγουδοῦσαν τὰ Ρουμελιώτικα βουνά. Ἦρθε στὴν Ἀθήνα φέρνοντις ἀπὸ τὴν πατρίδα του τὸ κλέφτικον δημοτικὸν τραγούδι, τὰ ἱστορικὰ τοῦ Ἀγῶνα, τὸ ἦθος τῶν ἀρματολῶν καὶ τῶν κλεφτῶν. Γύρω του φλυάρησαν κατὰ καιροὺς οἱ ρωμαντικοί, οἱ νιτσειστές, οἱ ρεαλιστές, οἱ αἰσθαντικοί, οἱ μηδενιστές, οἱ ψυχαναλυτές, οἱ ἱστορικὸὺλιστές—ὅλο τὸ σκορποχωρὶ τῆς ἀρριζώτης καὶ κούφιας πνευματικῆς μας ζωῆς. Ὁ

Γιάννης Βλαχογιάννης έμεινε ακίνητος στις ρίζες του. Γύρω του κάθε φορά οι κατεργάρες της μόδας παίρνανε με την ξευπνάδα τους τιμές, δημιουργούσαν θόρυβο, κερδίζανε κοινωνικές επιτυχίες. Ο Γιάννης Βλαχογιάννης έμενε στις ρίζες του. Κι' όταν καμιά φορά κοινοίταν από τη θέση του, ήταν για να αρπάξει κανέναν από δαύτους τους «κοιμικούς σοφιστές» και να τον κοινοτοποιήσει. Πολλοί είναι εκείνοι που δέχτηκαν κατά καιρούς το βάρος του χεριού του: Το ελληνικό κράτος, η Ακαδημία, το Υπουργείο Παιδείας, ο λογιωτατισμός, οι δημοτικιστές και οι πρόσφατοι ξευπνάκηδες της Αμαλίας και του Βηλαρά ακούσανε στην ώρα τους τέτοιες εκφράσεις ώμης και απειράφραστης όργης που τους έκαναν ή να σωπαίνουν από ντροπή ή να εξαφανίζονται για πάντα. Γιατί τούτος ο βαθιορριζωμένος Ρουμελιώτης κι όταν θύμωνε μέσα στην Αθήνα, θύμωνε σαν τα βουνά της πατρίδας του που κατεβάζουν τις ώρες της βροχής όχι μόνο βράχια και ποτάμια νερά, αλλά και συγκάρταλα δλόκληρα χωριά.

Οι Ρίζες του ήταν το 21. Τούτο θέλησε να ξναστυλώσει ανάμεσά μας και για τούτο είναι που χώθηκε μέσα στα χαρτιά, που αρπάχτηκε με τους γραφιάδες από τα περιοδικά και τις εφημερίδες, που απομονώθηκε από φίλους και δικούς. Αν το Έθνος είχε μνήμη, ο άγώνας του θα ήταν περιττός, γιατί αυτό που πήρε να σηκώσει μοναχός στους ώμους του, θα το είχε πάρει δλόκληρο το Έθνος. Όταν όμως μπήκε στη ζωή ο Βλαχογιάννης κι' όσο προχωρούσε στα χρόνια, διπλή αρρώστια βάραινε πάνω στην ιστορική συνείδηση του Έθνους: Από τη μιὰ μεριά η αντιστόρητη τυπολατρεία του λογιωτατισμού, που, μ' όλη την αγνότητα της πίστης του στις κλασσικές αξίες, δεν ξεπεροούσε σχεδόν ποτέ την επιφάνεια και περιοριζόταν σε μιάν επιδέξια μεταφορά των ξένων ιδεών και των ξένων μεθόδων για τη μελέτη της Ελλάδας κι' από την άλλη η το ίδιο ανιστόρητη τυπολατρεία του δημοτικισμού που χτύπησε τη λόγια παράδοση χωρίς να έχει τη δύναμη να βάλει τίποτε άλλο στη θέση της και που μένοντας έτσι ματαιόσπουδη νόμιζε πως θα δημιουργούσε ιστορία καταργώντας την τρίτη κλίση και κόβοντας το ν στο τέλος των λέξεων. Ανάμεσα σε τούτο το ρημαδιό πρόβαλλε το έργο του ο Γιάννης Βλαχογιάννης κλείνοντας μέσα στην ψυχή του και την αγνή πίστη του λογιωτατισμού στην κλασσική Ελλάδα και τη δημιουργική διάθεση των δημοτικιστών. Τις ρίζες του τις είδε ως σύνολο. Γιατί το 21 δεν ήταν για τα μάτια του ούτε ιστορικά γεγονότα, ούτε άφορη λόγων πανηγυρικών, ούτε αντίκειμενο νοσταλγίας. Πολύ λιγότερο βέβαια υλικό για διδακτορικές διατριβές και πανεπιστημιακές καριέρες ή επιχειρήμα

της πολιτικής δημοκρατίας ευτελών μισθοφόρων. Το 21 ήταν για τα μάτια του η πιο αγνή και η πιο τίμια εκδήλωση της ψυχής του λαού μας. Μέσα στη βαριά σκλαβιά και μακριά απ' τους καλαμαράδες ο ελληνικός λαός βρήκε την ψυχή του και αντιμετώρισε με τους Ευρωπαίους, την άφησε να ξεσπάσει σαν φυσικό φαινόμενο, που δεν ήταν όμως ποτέ στην ελληνική τη γη φαινόμενο απλά φυσικό, αλλά βαθύτατα ήθικό και ανθρωπιστικό. Γι' αυτό και ζήτησε να προβάλλει το 21 σε όλες τις μορφές του: Πρώτα-πρώτα ως γλώσσα. Ο άγώνας του Γιάννη Βλαχογιάννη για τη γλώσσα δεν συνταιριάζεται ούτε και από μακριά με τη γλωσσική παραφιλολογία του δημοτικισμού. Γιατί τη γλώσσα δεν την είδε σαν λέξη ή σαν «ύφος» μονάχα. Την είδε σαν εκφραση ήθους, του ανθρώπιου εκείνου και άσοφίστευτου ήθους που δεν λείπει ψέμματα, που δεν χάνεται σε κομπόττα και σε ύφοθηρεία, αλλά ονομάζει τα πράγματα με το ίδιο το όνομά τους και πηγάζει άμεσα από ευθεία, στέρεη και ξελαγαρισμένη ψυχή. Όπως η φύση της Ελλάδας είναι ρητή, όπως η ψυχή του Έλληνα μπορεί να ξεχωρίζει άμεσα το καλό από το κακό, έτσι ρητή και αξιολογούσα ζήτησε ο Βλαχογιάννης να είναι και η γλώσσα μας. Το ύφος του είναι άτόφια η Ρούμελη και η Ρουμελιώτικη ψυχή: Κοφτό, κακοτράχαλο, γεμάτο κορφές, με πηγές και με έλατα, με φόβους και παραμαντέματα, δίχως άνασα ευδίας και καμπύσιας ξεγνοιασιάς. «Για να άνεβεις πέρα από τον Έπαχτο, πρέπει να έχεις κότσια» λένε οι Ρουμελιώτες. Κότσια πρέπει να έχει και ο άναγνώστης για να διαβάσει Βλαχογιάννη. Οι άναιμικές, ξεθυμασμένες ψυχές του καιρού μας που πλάστηκαν με ψυχολογισμό και μουσική, που ζήσανε την άστική ζωή της Αθήνας, θα διαλυθούν άμέσως μόλις πλησιάσουν τη Ρούμελη — και τον Βλαχογιάννη. Γιατί οι κορφές της Ρούμελης και το ύφος του Βλαχογιάννη πλάστηκαν για άδελφοποιτές αντρίκιες ψυχές. Έτσι δεμένο στάθηκε για τον Ρουμελιώτη συγγραφέα το ύφος και το ήθος. Τα παλληκάρια του 21 ήξεραν να ξεχωρίζουν άμέσως το καλό από το κακό ήξεραν να ζούν και να πεθαίνουν όχι για το τομάρι τους, αλλά για την φυλή και για την πίστη τους ήξεραν να είναι δυνατοί και υπερήφανοι, σεμνοί και εύλαβικοί, σοφοί και μυαλωμένοι. Το ήθος τούτο ζωής, που επειδή βγήκε άτόφιο απ' το χώμα το Έλληνικό ήταν το ίδιο με το ήθος της αρχαίας Ελλάδας, πολιτικάντηδες και καλαμαράδες άμέσως μετά το τέλος του Σηκωμού το μόλεψαν με το σοφιστεμένο μυαλό τους και το φέρανε στην κατάντια τη σημερινή, που προκαλούσε βιαιότατα τα ξεσπάσματα του γέρον Ρουμελιώτη: Το με-

τατρέψανε σὲ «καπελαδούρα καὶ δημοσιοῦπαλληλίκι», ὅπου δὲν τὸ κάνανε νὰ σέρονται μὲ τὰ πνευματικὰ ἀποφόρια τῶν παρόδων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Κι ὅμως κανένας ἄλλος λαὸς δὲν εἶχε πολεμήσει μὲ τέτοια «σώφρονη ἀντρείουσὴν» γιὰ τὴν πίστη του καὶ τὴ φυλὴ του, κανένας ἄλλος λαὸς δὲν εἶχε ἀγωνιστεῖ γι' αὐτὲς τὲς «Μητέρες-ιδέες». Μπροστὰ στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἡ Γαλλικὴ ἦταν ἓνα εὐδαιμονιστικὸ ξεσηκωμὰ προλεταρίων.

Δὲν ἦταν ὅμως ὕφος καὶ ἦθος μοναχὰ πού εἶχε νὰ μᾶς δώσει τὸ 21. Ἦταν ἀκόμη καὶ παράδειγμα πολιτικῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰ πῶς πολῦτιμα γιὰ τὸν ἀνάξιο κληρονόμο. Ἄλλὰ ὅ,τι ἐγινε μὲ τὸ ὕφος καὶ ἦθος, ἐγινε ξανά καὶ μὲ τὴν πολιτεία—καὶ ἐνῶ οἱ πρόγονοι φτάσαν στὸ 21 μέσα ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπιστικούς θεσμούς τῶν κοινοτήτων τους, οἱ ἀπόγονοι τοὺς μπλέχτηκαν μὲ τὲς εὐδαιμονιστικὲς πανάκειες πού γεννοβολαίει κάθε τόσο ἡ Εὐρώπη καὶ—ἀκόμη πῶς μακριά—ἡ σκοτεινὴ καὶ ἀνελεύθερη Ἀσία τῆς στέππας. Οἱ «κομψοὶ σοφιστὲς» τῆς οἰκονομολογίας καὶ τῶν σοσιαλισμῶν, πού πᾶνε νὰ φτιάξουν πολιτεία μὲ τὰ κιτὰπια τῶν καθηγητῶν τῆς Εὐρώπης, φαντάζουν τόσο παράξενα μέσα στὴν ἀνθρωπιστικὴ παράδοση τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, ὥστε ὁ μέγας αὐτὸς Ἕλληνας, τὲς σπάνιες φορὲς πού μποροῦσε νὰ τοὺς παρακολουθήσει, σταματοῦσε τὴ συζήτηση ὑψώνοντας ἀπειλητικὰ τὸ μαστοῦνι. Τούτῃ ἡ χειρονομία ἦταν καὶ εἶναι πάντοτε ἡ μόνη θεμιτὴ γιὰ κάθε Ἕλληνα πού ξέρε ἀπὸ ποιὸς πολιτικούς θεσμούς βγήκε τὸ 21. Γιατὶ ἡ πολιτεία δὲν ἦταν στὴν Ἑλλάδα θέμα γιὰ ἰδεολογικὲς κατασκευὲς ἢ ἐκδήλωση οἰκονομικῶν συναρτήσεων καὶ ἀσυναρτησιῶν—ἦταν μορφὴ ζωῆς πού πήγασε ἀπὸ βαθύτατη πίστη στὸν ἄνθρωπο. Τὴ σωστικὴ τούτῃ δύναμη τῆς ἀνθρωπιστικῆς παράδοσης τῶν κοινοτήτων ζήτησε νὰ ὑψώσει ὁ Βλαχογιάννης ἀνάμεσα σὲ πλῆθος δημοκόπους, τὴν πολιτικὴ συνείδηση τοῦ Ἕλληνα πού πηγάει ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη προσωπικότητά του καὶ ἀπὸ τὸν πολύμορφο καὶ σύνθετο χαραχτήρα τοῦ τοπίου του, τὴν παράδοση πού δημιουργεῖ ὄχι μάζες, ἀλλὰ ἄτομα, ὄχι ἀσκητὲς ἀλλὰ κοινωνικούς ἀνθρώπους—κι ἂν δὲν ἐπέμεινε ὅσο στὲς ἄλλες περιοχὲς τῶν μελετῶν του, ἦταν γιὰτὶ εἶδε πῶς ὁ τομέας τοῦτος πέρασε γρήγορα σὲ ἄλλα ἀξία Ρουμελιώτικα χέρια.

Πλάι στὸ ὕφος, τὸ ἦθος καὶ τὴν πολιτεία τοῦ Ἕλληνα, ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης μίλησε ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ κοσμοθεωρία. Μέσα στὴν ἐκκλησιά τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, μέσα στὲς παραδόσεις καὶ στὰ ἔθιμά μας ὑπάρχουν στοιχεῖα μιᾶς ἀκέριας κοσμοθεωρίας πού ξεσηκώνει τὸν βραχνὰ τοῦ θάνατου ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ πού δικαιώνοντας τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση

σὲ τούτῃ τῇ γῆ συνταιριάζει τὸ ἐδῶθε μὲ τὸ ἐκεῖθε, τὴν αἰσθητὴ πραγματικότητα μὲ ὅ,τι εἶναι πέρα τῆς ἀξιο καὶ μεγάλου. Ἡ νεοελληνικὴ ζωὴ πλανήθηκε καὶ ἀδιάκοπα πλανιέται σὲ ἀτελεύτητα συμπλέγματα ἀλλότριων ἰδεολογικῶν πολιτῶν, ὁ Βλαχογιάννης ὅμως ἦταν Ἕλληνας καὶ γι' αὐτὸ δὲν χρειαζόταν νὰ καταφύγει στοὺς βαρβάρους. Καὶ μόνῃ τῆς ἡμελλογολίας τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, πού εἶναι ἀγάπη γιὰ τὴν παρούσα τῆς ζωῆς καὶ πόνος γιὰ τὸν χαμό τῆς, καθὼς ἀνακλύπει μέσα ἀπὸ τὸ αἰσθητὰ μὲ τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμα τους, μὲ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ρητότητά τους, ἔχει στοιχεῖα κοσμοθεωρητικὰ ἀξία νὰ ἀντιμετωρηθοῦνε μὲ ὅποιοδήποτε ἄλλο «ἀγώγιμον καὶ κἀπηλον εἶδος». Ἔτσι τοῦ ἀποκαλύφθηκε τὸ παληκάρι τῆς Ρούμελης, ὁ ἀπλὸς αὐτὸς ἄνθρωπος πού παλεύει ὀλοζωῆς στὸ ἄγονο χῶμα τοῦ βουνίσσιου χωριοῦ του, πού μάχεται μὲ γιούρτια καὶ μὲ ἀναβόλες νὰ στεριώσει δέματα-δέματα τὴ γῆ του καὶ νὰ φτιάξει τὸ χωράφι του μαζεύοντας χῶμα ἀπεδῶ κι ἀπεκεῖ. Τὴν τραχεῖά τούτῃ δουλειὰ δὲν τὴν μάχεται, ἀλλὰ τὴν ἀγαπάει, ὅπως μὲ τὴν ἴδια δύναμη ἀγαπάει καὶ τὸ σπιτικό του, τὴ ρακένδυτη γυναῖκα του, τὰ κορίτσια του καὶ τὰ παιδιὰ του. Καὶ ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα του, παίρνει τὸ ντουφέκι, τὰ ἀποχαιρετᾶει ὅλα τούτα μαζί μὲ τὸ βουνό, τὲς πηγὲς καὶ τὰ ἐλάτια τους καὶ κἀνόντας ἓνα σταυρὸ στὴν ἐκκλησιά παύει νὰ τὰ διαφεντέψει. Ἄπλῃ καὶ πενιχρὴ ζωὴ μὲ προεκτάσεις ὅμως ἀπέραντες.

Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης δὲν ἦταν οὔτε μορφοποιός, οὔτε καὶ θεωρητικός. Ἄλλοι ἀξιώτεροί του σήμερα βαδίζουν τούτα τὰ μονοπάτια. Ὁ Βλαχογιάννης ἦτανε συλλέκτης. Τὴ μορφὴ τούτῃ ζωῆς τὴ συνέλεξε μέσα ἀπὸ τὰ κοιτάσματα τῆς προαιώνιας μνήμης του καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία, ἀπὸ μνήμη ὅμως καὶ ἀπὸ ἱστορία βαθύτατα Ἑλληνικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἦταν μνήμη καὶ ἱστορία μορφῶν. Τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη μᾶς ἀνάστησε τὲς μορφὲς τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ κλέφτη, τοῦ ἀρματολοῦ, τοῦ Κασομούλη καὶ τὴν ἱερώτερη ἀπ' ὅλες τους, τὴ μορφὴ πού περπατᾶει ἀκόμη σήμερα στὰ διάσελα καὶ στὲς καταραχίες τῶν Ἀγρόφων—τὸν Καραϊσκάκη. Τὴ βιογραφία του τὴν ἄφισε τὴν ὥρα πού μπῆκε ὁ Καραϊσκάκης στὸ «σχολεῖο» τοῦ Ἀληπασᾶ καὶ δὲν ἦταν βέβαια οὔτε οἱ λειψὲς πηγὲς πού εἶχε στὸ ὑπόγειό του, οὔτε οἱ ἄλλες του δουλειὲς πού τὸν ἀνάγκασαν νὰ μὴν προχωρήσει πῶς πέρα. Ἦταν πού ὁ Καραϊσκάκης δὲν πιάνεται μὲ τὸ μελάνι καὶ τὸ χαρτί, ὅπως δὲν πιάνεται ὡς τώρα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κανένας ἄλλος ἥρωας σὲ ὅλες τὲς μορφὲς του. Ὁ Καραϊσκάκης γίνεται μονάχα ζωὴ—ζωὴ του τὸν ἔκανε κι ὁ Βλαχογιάννης. Ὅποιος λυπάται πού ὁ Βλαχογιάννης δὲν τὸν ἔκανε βιβλίον, ἂς μελετήσῃ τὸν Βλαχογιάννη. Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα.

Ἐμεῖς σήμερα ἔχουμε γίνει χαρτοπόντικοι καὶ γυρεύουμε νὰ κλείσουμε μέσα στὸ χαρτὶ πράγματα ποὺ οὔτε ἡ ἴδια ζωὴ δὲν μπόρεσε νὰ τὰ κλείσει στοὺς κόλπους της. Πῶς ὁμως νὰ γίνει βιβλίο ὁ Καραϊσκάκης ποὺ μπόρεσε νὰ εἶναι «ὅποτε θέλει—ἄγγελος ἢ διάβολος» ποὺ ξεκίνησε, ἀνυπόταχτο ἀγρίμι τῶν Ρουμελιώτικων βουνῶν, μέσα ἀπὸ τὴ λάσπη τῆς φύσης γιὰ νὰ πεθάνει ἀρχιστρατήγος τῆς Ἑλληνικῆς λευτεριάς κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Κάτι ἀπὸ τὸν ἀγέρα τοῦτον ἔκλεισε μέσα στὴν ψυχὴ του ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, καὶ ἡ ἐπικοινωνία βέβαια αὐτὴ ψυχῆς μὲ ψυχὴ εἶναι κάτι πολὺ πιὸ ἀξιώτερο ἀπὸ ἓνα τυπωμένο βιβλίο.

Ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀναστροφῆς του μὲ τὶς μορφές τοῦ 21, ὁ Βλαχογιάννης ἀγνάντευε φορές-φορές τὴν καταδίκη τοῦ καιροῦ μας καὶ τότε ὅσο ἀγαπησιάρης ἦτανε μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ Σηκωμοῦ, τόσο σκληρὸς γινότανε μὲ τούτους ἐδῶ τοὺς «κιταπάδες». Πρῶτοι ποὺ δέχτηκαν τὸ ρόπαλο τοῦ ἀγρίου θυμοῦ του ἦταν οἱ καλαμαράδες, ὅπως ὀνόμαζε τοὺς σοφιστεμένους ἐπίσημους καὶ ἀνεπίσημους γραφιάδες τῆς Νέας Ἑλλάδας. Καλαμαράδες γιὰ τὸν Βλαχογιάννη ἦταν ὅσοι σπουνάσαν τὰ βιβλία τῆς Εὐρώπης καὶ ἦρθαν ἔπειτα μὲ τούτῃ τὴ θύραθεν σοφία τους νὰ πλησιάσουν, νὰ «φωτίσουν» καὶ νὰ «ὀδηγήσουν» τὸν λαό. Τὸ σωστὸ θὰ ἦτανε ὅλοι τοῦτοι, ποὺ τὴ λευτεριά τους τὴν πῆραν μὲ τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ, νὰ σκύψουν μὲ σεμνότητα καὶ πνεῦμα ὑποταγῆς στὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ παίρνοντας ἀπὸ ἐκεῖ κανόνες ζωῆς νὰ πυργώσουν τὸ οἶκημα ποὺ θεμελίωσαν ἐκεῖνοι. Ἄλλὰ οἱ καλαμαράδες—Φαναριῶτες, καθαρευουσιάνοι, «πολιτικοὶ» καὶ «ἐπιστήμονες» — νόμισαν πὼς τὰ πέντε-δέκα κολυβογράμματα ποὺ μάθανε στὴν ἀγορὰ τῆς σοφίας τοὺς δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ πᾶνε νὰ φωτίσουν τοὺς καλογέρονες τῶν κρυφῶν σχολειῶν καὶ τοὺς ἀρματολούς καὶ κλέφτες. Ἐνῶ ὁμως ἐκεῖνοι φτιάξαν τὸ 21, τοῦτοι ἐδῶ ὄχι μόνο δὲν φτιάξαν τίποτα καλύτερο, ἀλλὰ, σὰν νὰ τοὺς πῆγαινε πολὺ, τὸ χαλάσανε καὶ τοῦτο. Ἡ ζωὴ τους ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ μιὰ δημόσια θέση. Αὐτὸ στάθηκε τὸ ἰδανικὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Καραϊσκάκη.

Πλάι στοὺς καλαμαράδες, ταῖρι-ταῖρι μαζί τους εἶναι γιὰ τὸν Βλαχογιάννη οἱ ξεθυμασμένοι. Τοῦτοι ἐδῶ, τὸ πιὸ πολὺ «λογοτέχνες». ἄρχίζουν καὶ τελειώνουν μὲ ἰδανικὸ τὸ ξεγύμνωμα τῆς κακομοιριάς τους. Ἡ ζωὴ τους ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ τὸ σαρκίο τους. Ἐνας βγαίνει καὶ τραγουδάει τὴ φτώχεια του, ἄλλος τὴ φιλενάδα ποὺ ἔχασε, τρίτος τὰ παιδικὰ του χρόνια, τέταρτος τὶς σεξουαλικῆς ἀδυναμίες του καὶ ἔτσι ὡς τὸ τέλος. Καὶ εἶναι κοντὰ τους ἄλλοι, ξεθυμασμένοι καὶ ἀνόσιοι αὐτοί, ποὺ περνᾶνε ὅλα τὰ γαρίδα τούτα στὸ 21 καὶ γράφουν «Θέατρο», «λογοτεχνίες τοῦ ὄνειρου» ἢ προπαγανδιστικῆς μπροσοῦρες γιὰ

τὸ «ἔσωτερικὸ δρᾶμα» τοῦ Πρωτομάστορα, γιὰ τὶς «ἀγωνιώδικες ἀμφιβολίες» τοῦ Καποδίστρια, γιὰ τὴν «λαοκρατία» τῶν Φιλικῶν. Ὅλους ἐτούτους, καὶ τοὺς καλαμαράδες καὶ τοὺς ξεθυμασμένους, ὁ Βλαχογιάννης τοὺς ἔλεγε, μὲ Ρουμελιώτικη ὠμότητα, «μουλικούς».

Οἱ σημερινές Ἑλληνικὲς γενεές περνᾶνε δύσκολη κλήρα. Στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας ἄρχιζαν ἢ ὀλοκλήρωναν τὴ δράση τους γιγάντιες μορφές στὸν τόπο : Ὁ Χατζιδάκης, ὁ Πολίτης, ὁ Τσουντας, ὁ Βλαχογιάννης. Τοῦτοι ἐδῶ μαζί μὲ μερικοὺς παλαιότερους τους, ὅπως ὁ Παπαρηγόπουλος, ἦταν τὰ πρῶτα βλαστώρια τῆς Ἑλληνικῆς λευτεριάς. Στέρεοι βράχοι, πατριῶτες, σεμνοί, δουλεντάδες, φύσει ἑλληνικὲς, καὶ μ' ὅλα τὰ λάθη τους — θεμελιωτές. Ὅσοι τραφῆκαν μὲ τὸν λόγο τους, καὶ σήμερα ἀκόμη κρατᾶνε τὴ φλόγα τῆς μεγάλης τους δύναμης. Πρὶν ἀπὸ δέκα-δεκαπέντε χρόνια, ἦρθε μιὰ ἄλλη γενεά, ὄχι τόσο ριζωμένη καὶ στερεή, ἀλλὰ μὲ πνευματικὴ ἀγνότητα καὶ πατριωτισμὸ ἰσάξια μὲ τοὺς πρῶτους. Οἱ πρῶτοι φέραν ὕλικὸ πολὺ. Οἱ δεῦτεροὶ ζήτησαν νὰ θεμελιώσουν. Σήμερα ὁμως τὴ μνήμη τῶν πρῶτων καὶ τὴ δουλειὰ τῶν δευτέρων ἔρχονται νὰ τὴν θολώσουν — ἀκροβάτες τοῦ ταχυδουμείου καὶ τῶν ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν, ἀνθρωπάκια ποὺ οὔτε γιὰ ξεσκόνισμα δὲν ἀξίζαν ἄλλοτε, ποὺ σήμερα ὁμως θορυβοῦν καὶ καλύπτουν μὲ τὸν πάταγο τῆς κούφιας ὑπαρξῆς τους τὴν σεμνή, σιωπηλὴ παράδοση τοῦ γνήσιου μόχθου τοῦ πνεύματος. Ὁ Βλαχογιάννης ἔστεκε ἀνάμεσά τους δράκος. Κι' ἂν ἀκόμα οἱ σοφιστεμένοι δὲν τὸν παρακολουθοῦσαν, τοὺς παρακολουθοῦσε ὁμως ὁ Βλαχογιάννης. Κι' ἦταν σπάθα θανάτου ὅπου ἔπεφτε τὸ μάτι του. Φεύγοντας τώρα ἀπὸ τὴ ζωὴ ἀφήνει κληρονομιά μας τὸν Νόμο του, ἀπλὸ καὶ θεμελιωτικὸ, ὅπως κάθε γνήσιος Νόμος : «Μεῖνε στὴν καρδιὰ τοῦ λαοῦ σου». Σὲ τούτῃ τὴν ἀπλὴ καὶ λιτότατη φράση κλείνεται ὅλη ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, ἡ πολύμορφη δράση του μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ τὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία, μὲ τὴν ζωὴ στὸ γραφεῖο καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες στὴν πνευματικὴ ἀγορὰ. Οἱ νεώτεροὶ ἔχουμε νὰ πάρουμε πολλὰ ἀπὸ τὸ δίδαγμά του. Ἡ ἐντολὴ τοῦ ριζωμοῦ εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη κληρονομιά μας. Ἀμα φύγουμε ἀπὸ τὶς ρίζες μας, δὲν ὑπάρχει κανένας πιὰ ὀδηγητὴς γιὰ τὸ περπάτημά μας. Θὰ γίνουμε ὅ,τι μᾶς ποῖν, θὰ πᾶμε ὅπου μᾶς πάει ὁ ἄνεμος, θὰ πιστέψουμε ὅσα μᾶς λέει τὸ συμφέρον μας, τὸ κέφι μας ἢ τὸ βιβλίο ποὺ βρήκαμε τυχαῖα στὸν δρόμο. Ἡ ἐντολὴ τοῦ πάθους εἶναι ἡ δευτέρη μεγάλη κληρονομιά μας, ἀλληλένδετη στὸ βάθος μὲ τὴν πρώτη. Ἀμα φύγουμε ἀπὸ τὶς ρίζες μας καὶ δὲν μποροῦμε νὰ πιστεύουμε ὅπως πιστεύει τὸ δέντρο στὸ χῶμα του, θὰ γίνουμε μοιραῖα συνδιαλλαχτικοὶ καὶ καλόβολοι, ὑποχωρητικοὶ

σὲ κάθε ἔντεχνη καὶ καλοδουλεμένη σοφιστεία. Γιατὶ ὄχι ἀνάγκη,
ἀλλὰ τυχαίῳθι θὰ ἀκολουθοῦμε τὸν δρόμο τῆς ζωῆς μας.

Ὁ θάνατος τοῦ Βλαχογιάννη πῆρε ἀπὸ τὸ πλευρό μας ἕναν
ἀπ' τοὺς τελευταίους γέροντες-γίγαντες τοῦ Ἔθνους. Στὸ χέρι μας
ὅμως εἶναι ἂν θέλουμε νὰ μείνει ὁ Νόμος του. Καὶ μαζί νὰ
μείνει καὶ τὸ Ἔθνος.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ...

Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσῃ
Καμὰ φωνὴ νὰ πεῖ τ' ὄνομά σου

Ἄπο δάκρυ σὲ δάκρυ ταξιδεύει ἕνα χαμόγελο
Σὰν ἕνα κορίτσι πὸν τραγουδάει
Ξετυλίγοντας εἰκόνες καὶ κύματα

Μονάχα ἡ θάλασσα μπορεῖ νὰ σὲ βλέπει
Σὰν ὑπνοφαντασία σὰν τὸ γλυκὸ φεγγάρι
Σὰν ἕνας ταπεινὸς ραγισμένος οὐρανὸς

Μονάχα ἡ θάλασσα κ' ἡ καρδιά μου.

ΑΠ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ...

Ἄπ' τὸν καιρὸ πὸν πέσαν τὰ λουλούδια
Μέσα στὴν νύχτα
Ἡ φωνή μου ἔχει κλείσει

Στὴν καρδιά μου κοίτεται ἕνας ἄγγελος
Σὰν ἕνα σκοτεινὸ παράθυρο
Ἐπάνω στὸν ἄνεμο

Ἡ φωνή μου ἔχει κλείσει

Ποιὸς τραγουδάει
Ποιὸς ἀνοίγει τὸ στόμα
Κατ' ἀπ' τὴ γέφυρα

Ὁ οὐρανὸς μὲ λησμόνησε

Ἄπ' τὸν καιρὸ πὸν πέσαν τὰ λουλούδια
Μέσα στὴ νύχτα

Θέλω νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο
 Ὃταν ἀνοίγει τὰ μάτια
 Τ' ἀκτινωτὰ

Κύτταξέ με σὰν ἓνα καθρέπτη.

ΜΕ ΒΡΗΚΕ...

Μὲ βρῆκε ἡ νέα ἡμέρα
 Μὲς στ' οὐρανοῦ τῆ ξαστεριά
 Μὲ τὰ πολλὰ παράθυρα.

Ὅμορφος εἶν' ὁ κόσμος
 Ἡ βρῦση τοῦ ματιοῦ
 Ἐνα πτωχὸ ρουμπίνη
 Ἐπὸ ματόκλαδο.

Μὲ βρῆκε ἡ νέα ἡμέρα
 Μὲς στ' οὐρανοῦ τῆ ξαστεριά
 Μὲ τὰ φτερά πὸν ταξιδεύουν τὸν ἄνεμο
 Μὲ τὰ τραγούδια πὸν κατεβάζουν τὸν ἥλιο
 Μέσα στῆ νύχτα.

Μὲς στοῦ νεροῦ τῆ διάφανη ὥρα
 Μὲ τὰ κοχύλια καὶ μὲ τ' ἄστρα
 Ἐνα γυμνὸ καθάριο πρόσωπο.

Ὅμορφος εἶν' ὁ κόσμος
 Μάτια βαθειὰ σφιγμένα χεῖλη
 Ἐπάνω σ' ἓνα στόμα πὸν περιμένει.

Μὲς στοῦ νεροῦ τῆ διάφανη ὥρα
 Ἐσκυφα καὶ κύτταξα
 Κ' ἔγινε ὄλο μάτια:

ΣΕ ΠΟΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ

Σὲ ποιά θάλασσα
 Ποιὸς οὐρανὸς
 Σ' ἔχει φιλήσει

Τὰ μαλλιά σου τρυποῦν
 Τὴν καρδιά τοῦ ἀνέμου
 Σὰν τὰ δένδρα καὶ σὰν τὰ ταξίδια

Τὸ χέρι σου εἶναι σὰν ἓνα χαμόγελο
 Φωνὴ σὰν τοῦ νεροῦ
 Σὰν κοριτσιοῦ κατάσπρη νιάλια

Ποιὸς οὐρανὸς
 Σ' ἔχει φιλήσει

Κύτταξε κάλλιο τὸν ἥσκιο πὸν πέφτει
 Τὸ οὐράνιο τόξο τῆς Νοτιᾶς

Μέσα στὰ μάτια μου πετάει μιὰ εἰκόνα
 Σὰν κοριτσιοῦ κατάσπρη νιάλια

Ποιὸς εἶδε ποιὸς ἀπάντησε
 Τὸν οὐρανὸ νὰ γέρονει
 Τὸν καβαλλάρη τῆς βροχῆς
 Τὸ χαμογέλιο τοῦ καλοῦ
 Θεοῦ.

ΑΓΑΠΩ ΤΗΝ ΩΡΑ...

Ἀγαπῶ τὴν ὥρα πὸν ἔρχεται
 Σὰν ἀνοιχτὴ γαλάζια ἡμέρα
 Μ' ἓνα στόμα σὰν κρίνο

Ὁ ἄνεμος σὲ τυλίγει σὰν ἓνα δέντρο

Τὰ δάκρυα ἀνοίγουν τὸ πρόσωπο
ὅπως ἓνα ποτάμι
ὅπως τ' ἀπέραντα μάτια

Ἄγαπῶ τὴν ὥρα πού ἔρχεται

Δός μου τὴ δύναμη
Νὰ κοιτάζω τὸν ἥλιο
Νὰ βλέπω τὸ πρόσωπό μου

Ἦ ἄνεμος σὲ τυλίγει σὰν ἓνα δέντρο

Ἄστρα στολίζουν τὸ μέτωπο
Βυθισμένο στὸ κῦμα τῆς εἰκόνας σου
Σὰ μακρινὸ καθρεπτισμένο πρῶινὸ

Εἶναι ἓνα αἶνιγμα
Ἦ ἓνα μουσικό.

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΟΡΙΩΤΗΣ

Στις 7 Ἰουλίου, εἶτανε Σάββατο ἀπόγευμα, πέθανε ὁ Νικόλαος Ποριώτης. Μὲ τὸ θάνατό του σταμάτησε ἡ ἀδιάλειπτη ἐργασία πενήντα καὶ πλέον ἐτῶν, πού συνεχίστηκε ἀδιάκοπα μὲ τὸν ἴδιο πάντα ρυθμὸ ὡς τὴν 3 Ἰουλίου, τὴ μέρα πού ἀρρώστησε, καὶ πού μᾶς ἔδωσε ἔργο, τὸ ὁποῖο στὸ εἶδος του, ποσοτικά καὶ ποιοτικά, δὲν ἔχει τὸ ταίρι του στὴ νεώτερή μας λογοτεχνία. Στὸ πρόσωπό του τὰ γράμματά μας ἔχασαν ἓναν ἀπ' τοὺς πιὸ πολύτιμους ἐργάτες τοὺς.

Μὲ τὸ θάνατό του ἔσβυσε μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη κυριολεκτικά στὴ λατρεία τῶν Μουσῶν. Εἶτανε μικρὸ ἀγόρι, ὅταν ἄρχισε νὰ διαβάσει τοὺς ἀρχαίους ποιητῆς, προσηπαδώντας ἀπὸ τότε νὰ μπεῖ στὰ μυστικά τῶν μαγικῶν ρυθμῶν τοὺς καὶ νὰ γευθεῖ τὴ μουσικὴ τοὺς ὁμορφιά. Ὁ μεγάλος του πόθος νὰ γνωρίσει τοὺς κλασσικοὺς ποιητῆς ὅλων τῶν τόπων καὶ ὅλων τῶν καιρῶν τὸν ἔσπρωξε νὰ μάθει τὶς σπουδαιότερες ξένες γλώσσες. Αὐτὸ τὸν βοήθησε νὰ διαβάσει στὸ πρωτότυπο ὅλους τοὺς μεγάλους τεχνίτες τοῦ λόγου καὶ τὴ χαρὰ, πού αἰσθάντηκε, θέλησε νὰ τὴ μεταδώσει στοὺς συμπατριῶτες του, ἀποδίδοντας τὰ σπουδαιότερα ἔργα τῆς Παγκόσμιας λογοτεχνίας στὴ μητρικὴ του γλῶσσα, πού τὴν ἤξερε καλλίτερα κ' ἀπ' τοὺς πιὸ σοφοὺς καθηγητῆς τῆς γλωσσολογίας. Τὸ μεγάλο τοῦτο ἔργο ἔγινε κ' ἔργο τῆς ζωῆς του. Σ' αὐτὸ ἀφιέρωσε ὅλο τὸν καιρὸ του καὶ τῶβγαλε πέρα, καθὼς αὐτὸς μονάχα ἤξερε: μ' ἀπόλυτο σεβασμὸ πρὸς τὰ κείμενα πού μετέφραζε. Δὲν ἐπέτρεπε στίς μεταφράσεις του καμμιάν ἀνθαιρεσία, μεταφραστικὴ, γλωσσικὴ ἢ μετρικὴ· μὰ εἶτανε κ' ἀμείλικτος πρὸς τὶς ἀνθαιρεσίες τῶν συναδέλφων του: τώρα τελευταία μου μιλοῦσε γιὰ τὶς μεταφραστικὲς ἀνθαιρεσίες τοῦ Πάλλη στὸν Ἔμπορο τῆς Βενετίας, γιὰ τὶς ὁποῖες σκόπευε καὶ νὰ γράψει. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἄς τονισθεῖ, πὼς ὁ Ποριώτης δὲν ἤξερε νὰ κάνει συμβιβασμούς. Μῆτε ἡ συμπάθεια, μῆτε ὁ φόβος δὲν τὸν ἐμπόδισαν ποτὲ νὰ χτυπήσει, ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε, μὲ παρρησία καὶ μὲ τόλμη, τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, πρᾶγμα πού τοῦ δημιούργησε πολλοὺς ἐχθρούς. Μὰ δὲ σκοτίζονταν καθόλου γι' αὐτό, γιατί στάθηκε τίμιος στὴ ζωῆ, ὅσο εἶτανε τίμιος

και στην τέχνη. Ὑπῆρξε μαχητικός σὰν ἄνθρωπος και σὰ λογοτέχνης. Ἡ ζωὴ του, ἡ τόσο κλειστὴ στὸ γραφεῖο, ἐκτὸς ἀπ' τὸν καιρὸ πὸν ὑπηρετήσε ὡς ἀξιωματικός τοῦ ναυτικοῦ, εἴτανε γιομάτη ἀγώνα. Ὁ Ποριώτης θὰ μείνει σπάνιο, μοναδικό, παραδειγμα λογοτέχνη με ἦθος.

Ἔργο τῆς ζωῆς του, εἶπαμε παραπάνω, στάθηκαν οἱ μεταφράσεις του: ὄχι πρωτότυπες δημιουργίες βέβαια, μὰ θάπρεπε νὰ τίς χαρακτηρίσει κανεῖς ἀληθινές ἀναδημιουργίες. Ἔργο τραγὸν και δύσκολο, γιὰ ὅποιον τὸ ἀναλαμβάνει σοβαρὰ και ὑπεύθυνα. Ὅπως ὁ φιλόσοφος ἢ ὁ ἐπιστήμονας δαμάζει τὸ ἀντικείμενο συλλαμβάνοντάς το με τὴ γνώση του, ὅπως ὁ πιανίστας δαμάζει τὸ μουσικὸ κείμενο με τὴν ἐκτέλεσή του στὸ πιάνο, ἔτσι κι' ὁ μεταφραστὴς δαμάζει τὸ πρωτότυπο δίνοντάς το στὴ γλώσσα του. Κι' ὁ Ποριώτης νίκησε και δάμασε τὰ κείμενα με τὰ ὁποῖα πάλαψε. Οἱ μεταφράσεις του ἔχουν διπλὴν ἀξία: ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἔχουν πλησιάζει κοντύτερα ἀπὸ καθενὸς ἄλλου νεοέλληνα στὰ πρωτότυπα τους ἀποδίδουν τὴν ὁμορφιὰ και τὴ χάρη τους, τὴ δύναμη και τὴ δροσιὰ τους· κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά εἶναι κειμήλια τῆς νεοελληνικῆς μας γλώσσας, ὅπως ἡ μετάφραση τῶν *Ἑβδομήκοντα* εἶναι κειμήλιο τῆς ἀλεξανδρινῆς κοινῆς. Γιὰ νὰ καταλάβει κανεῖς τὸν πλοῦτο, τὴν εὐλυγισία και τὴ μουσικότητα τῆς γλώσσας μας, ἄς διαβάσει τίς μεταφράσεις τοῦ Ποριώτη. Εἶχε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀνεπτυγμένο τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα. Εἰσήγαγε πληθὸς λέξεων τῆς ἀρχαίας γλώσσας, ἀφοῦ τίς ἀφομοίωσε πρὸς τὸ τυπικὸ τῆς νέας, και ἀνέσυρε ἀπ' τὴν ἀφάνεια ὑλικὸ τῆς δημοτικῆς, πὸν εἶχε πέσει σ' ἀχρηστία. Χωρὶς ν' ἀρκεῖται μονάχα σ' αὐτό, δημιούργησε καινούργιες λέξεις με παραγωγή και σύνθεση ἢ κατ' ἀναλογία, γινόμενος ἔτσι ἀληθινὸς γλωσσοπλάστης, πρᾶγμα πὸν καταλογίζεται σχεδὸν πάντα στὸ ἐνεργητικὸ ἐνὸς ποιητῆ.

Μὰ ὁ Ποριώτης εἴτανε και ρυθμοπλάστης. Χρησιμοποίησε με πρωτόφαντη ποικιλία τοὺς παραδομένους στίχους. Βλέπουμε π.χ., τὸν δημοτικὸ μας δεκαπεντασύλλαβο ἢ τὸν λαμβικὸν ἐντεκασύλλαβο ν' ἀναπτύσσουνε στὰ ἔργα του τίς πιὸ πλούσιες δυνατότητες. πὸν εἶδαν ποτὲ τὸ φῶς στὴ νέα μας γλώσσα. Ἡ ἀξία του ἔγκειται ἐπίσης στὴν προσπάθειά του νὰ συσχεῖσει τὴν ἀρχαία πρὸς τὴ νέα ρυθμοποιία. Καλλιέργησε με μεγάλη ἐπιτυχία τ' ἀρχαϊκὰ μέτρα μεταφερμένα στὴ σημερινὴ μας τονικὴ προσφῶδια, ἰδιαίτερα τὸ δαχτυλικὸ ἐξάμετρο και τὰ λογαοδικὰ μέτρα, (σαπφικά, ἀλκαϊκὰ, χορικά μεικτὰ κ.λ.). Εἴταν ἀυστηρότατος στὸν ἑαυτὸ του και στοὺς ἄλλους ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιητικὴν τεχνική. Δὲν ἀνεχότανε τὸ πα-

ραμικρότερο λαθᾶκι στὴ στιχουργία. Κ' εἶχε πάντα δίκαιο, γιὰτι εἴταν ἀυθεντία στὸν τομέα τῆς στιχουργικῆς. Γιὰ τοὺς περισσότερους ποιητῆς μας ἔλεγε, πὸς μετροῦνε στὰ δάχτυλα τίς συλλαβὲς τῶν στίχων, γιὰτι δὲν ἔχουν ἀνεπτυγμένο τὸ ἀκουστικὸ αἶσθημα τοῦ ποιητικοῦ ρυθμοῦ. Ἐξαίρεση ἔκαμνε γιὰ τὸ Σολωμό, τὸν Παλαμᾶ και τὸν Κάλβο, γιὰ τὸν ὁποῖο εἰτοίμασε μιὰ διεξοδικὴ μελέτη με τὸν τίτλο «Ἡ Καλβικὴ στιχουργία».

Τὸ μεταφραστικὸ του ἔργο ἀγκαλιάζει ὀλάκερο κόσμο: ἀπ' τὸν Εὐρυπίδη και τὸν Σαίξπηρ ὡς τὸν Ἄννουίντσιο και τὸν Ὁσκάρ Οὐάιλντ. Ἐδωσε πρῶτος τὸ παράδειγμα νὰ μεταφράσει σὲ δαχτυλικὸ ἐξάμετρο με τὴν τονικὴ μορφή κομμᾶτια ἀπ' τὴν Ὀδύσεια, στὸ ὁποῖο τὸν ἀκολούθησε ὁ Καζαντζάκης μεταφράζοντας παρόμοια τὴν Ἰλιάδα. Μετέφρασε τὴ Σαπφὸν και πολλὰ ἀριστουργήματα τῶν τραγικῶν μας στὰ ἴδια τους τὰ μέτρα. Ἡ *Κόρη τοῦ Γιόριου* τοῦ Ντ' Ἄννουίντσιο και ἡ *Σαλώμη* τοῦ Ὁσκάρ Οὐάιλντ εἶναι ἀπ' τίς καλλίτερες μεταφράσεις πὸν γίνηκαν στὴ γλώσσα μας. Τώρα τελευταῖα τύπωσε σὲ βιβλίο τὰ *Τραγοῦδια τῆς Μέλιτας*, μεταφρασμένα ἀπ' τὴν ὁμώνυμη συλλογὴ τοῦ Ἰταλοῦ ποιητῆ Ἰώσηπου Λιππαρίνη κι' ὁ θάνατος τὸν βοῆκε, ἐνῶ τύπωνε τὸν *Ἐρωτόπαθο Προσκυνητῆ*, μιὰ σειρά ἀπ' τὰ σοννέτα τοῦ Σαίξπηρ, μαζί με τρία δραματικὰ ἔργα τοῦ ἴδιου ποιητῆ. Ἐπιδόθηκε ἐπίσης συστηματικὰ στις μουσικῆς μεταφράσεις, ἀποδίδοντας στὴ γλώσσα μας με μεγάλη ἐπιτυχία πληθὸς ἔργων τῆς ξένης λυρικῆς μουσικῆς (Ἡ *Ξένη Λύρα*, Μπρέτσνερ—Μότσαρτ: Ἡ *Ἀρπαγὴ* ἀπ' τὸ Σεράϊ, Ραμύζ—Στραβίνσκη: Ἡ *Ἱστορία τοῦ Στρατιώτη* κ.λ.). Ἐδῶ ἄς σημειωθεῖ πὸς εἶχε μιὰ βαθύτατη θεωρητικὴ μουσικὴ μόρφωση.

Μὰ τὸ ἔργο τοῦ Ποριώτη δὲν περιορίζεται μονάχα στις μεταφράσεις του. Περιλαμβάνει και πρωτότυπες δημιουργίες. Ἄνάμεσά τους ξεχωρίζουν ἡ τραγωδία του *Ροδόπη* και δυὸ μικρὲς σειρὲς ἐλεγεία, οἱ *Νεκροὶ τῆς Ὁραίας* κ' οἱ *Ἀνγροὶ Νόστοι*... Τὸ θέμα τῆς *Ροδόπης* εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ περίφημο δημοτικὸ τραγοῦδι «Τὸ στοίχημα τοῦ Βασιλῆα και τοῦ Μαντριανοῦ». Ἀπὸ μιὰν ἀπλῆ και εἰδυλλιακὴν ἱστορία ὁ Ποριώτης ἐμπνεύστηκε μιὰ μεγαλόπνοη τραγωδία. Ἡ σκηρικὴ και ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τελειότης δὲν ὑστεροῦν καθόλου ἀπ' τὴν τελειότητα τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς. Τὸ πλούσιο λυρικὸ στοιχεῖο εἶναι ταιριασμένο θαυμαστὰ με τὴν ἀυστηρότητα τοῦ μέτρου (πρόκειται γιὰ τὸν λαμβικὸν ἐντεκασύλλαβο) και τὴ λιτότητα τοῦ ὕφους. Ὁ *Ψυχάρης* σ' ἓνα γράμμα του πρὸς τὸν Ποριώτη ἔγραψε γιὰ τὴ *Ροδόπη*: «Μεγαλόπρεπο πρᾶμα και ἀπλό-

νά, κλασσικό. Πρῶμα πού θά μείνη». Κι' ὁ Ναπολέον Λαπαθιώτης ἔγραψε: «Δίνει τῇ βαθειᾷ Ἡδονῇ τῆς γνήσιας τέχνης... Θυμίζει κάποιες Φαῖδρες, καί κάποιες Σαλώμες—κι ὡστόσο δὲ θυμίζει ἄλλο τι, πάρεξ Ροδόπη...» Κ' ἡ «Encyclopaedia Britannica» στὸ κεφάλαιο Greek Literature λέει: «... and N. Poriotis shows in Rhodopi that tragedy in verse is still to be found in Greece.»

Τὰ ἐλεγεία πού ἀνήκουνε στίς δυὸ σειρές, οἱ «Νεκροὶ τῆς Ὠραίας» καὶ «Λυγροὶ Νόστοι», γραμμένα μὲ ἀρχαῖα λογαοιδικά μέτρα μεταφερόμενα στὴ σημερινή μας τονική προσφωδία, εἶχανε γι' ἀφορμὴ τους τοὺς Λυτρωτικούς πολέμους τοῦ 1912-13. Στὴν ἐποχὴ, πού εἶδαν τὸ φῶς, προκάλεσαν ταυτόχρονα ἐνθουσιαστικά ἐγκώμια καὶ βίαιες ἀποδοκιμασίες. Σήμερα μᾶς φαίνονται ἀριστουργήματα, ὄχι ὅμως ὡς ποιήματα, ἀλλὰ ὡς στιχουργικά γυμνάσματα, ὅπως τὰ ὀνόμαζεν ὁ ἴδιος ὁ ποιητής.

Ἔτσι κλείνουμε τὴ σύντομη ἐπισκόπηση γιὰ τὸ ἔργο του, τὸ τόσο πλούσιο σὲ ὄγκο καὶ τόσο ἐκλεκτὸ σὲ ποιότητα. Ὅσο γιὰ τὸν ἴδιο τὸν γνώρισα πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο. Στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς δὲν τὸν εἶδα καθόλου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τὸν ξανα συνάντησα ἓνα πρωτὶ στὸ δρόμο. Μοῦ φάνηκε ἀδυνατισμένος καὶ γερασμένος. Διατηροῦσε ὅμως πάντα τὸ εὐγενικὸ χαμόγελο, στὰ βαθουλά του μάτια ἔλαμπε τὸ ἴδιο σὰν πρῶτα φῶς καὶ δὲν εἶχε καθόλου ἀλλάξει ἡ λεπτὴ τραγουδιστὴ φωνή του. Ἡ τελευταία φορὰ πού τὸν εἶδα εἶταν στὸ σπίτι του, τὴν Τρίτη, 3 Ἰουλίου, λίγες ὥρες προτοῦ πέσει βαρεῖα ἄρρωστος, γιὰ νὰ διακόψει ὀριστικά τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του. Φεύγοντας ἀπ' τὸ σπίτι του σκεφτόμουνα, χωρὶς τίποτε νὰ προμαντεύω γιὰ τὸ θάνατό του, πῶς τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο εἶχε καθῆκον, γιὰ τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε ὁ ἴδιος στὸ νεοελληνικὸ θέατρο καὶ γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἴδιου τοῦ δράματος, ν' ἀνεβάσει στὴ σκηνὴ του τὴ *Ροδόπη*, ἀφοῦ ἄλλως τε ἔχει περιληφθῆ στὸ δραματολόγιο του. Σήμερα τὸ καθῆκον αὐτὸ δὲν εἶναι μικρότερο πρὸς τὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ. Κ' εἴμαστε βέβαιοι πῶς ὁ σημερινὸς διευθυντὴς του δὲ θὰ τὸ παραλείψει.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΛΑΚΛΙΔΗΣ

ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

Ἡ τούρκικη λογοτεχνία τηγάζει ἀπὸ δυὸ πλούσιες καὶ καθάρτες πηγές: τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὅτι λείπει ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄλλους Βαλκανικοὺς λαοὺς, τὸ κατέχει ἡ διανόηση τῆς Τουρκίας, γιὰ τὴ Πόλη, πνευματικὸ κέντρο ἀπ' τοὺς ἀρχαίους της χρόνους, διοχέτευε στὰ τριγυρινὰ της ἐδάφη — καὶ στίς πιδ ἀσημαντές γωνίες τῶν συνόρων της — μιὰ κίνηση πού ξεφεύγει ἀπ' τὰ συνηθισμένα της καλούπια. Ἀπὸ τὸ 1900 μέχρι σήμερα, ἡ Τουρκία ἔχει βγάλει ἓνα σωρὸ ποιητῆς καὶ λογοτέχνες μὲ ἀξιοσημείωτη ἐργασία πού ἄφησαν πίσω τους πολλὰ δεκάδες βιβλίων, χωρὶς ν' ἀναφέρω τοὺς παλιότερους, τοὺς σοφοὺς της. Ἀπ' αὐτοὺς δὲν παίρνω κανένα ὄνομα. Ἀπὸ τὸ 1930 ὅμως ὡς τὸ 1945 ἡ τέχνη πέρασε σὲ μιὰ καινούργια ἀνθησιμὴ Τουρκίας. Ὁ Nazim Hikmet μὲ τὸ βιβλίο του: «Benerci kendini niçin öldürdü?» «Γιὰτὶ αὐτοκτόνησε ὁ Μπενερτζής» ἔδωσε στὴν πεζογραφία ὅτι ἔλειπε ὡς τότες ἀπὸ κείνη. Ὁ ἴδιος τύπωσε μέχρι σήμερα πολλὰ ποιητικὰ συλλογὰς. Ὁ Etem Izzet, ἄλλος πεζογράφος καὶ ποιητῆς μπαίνει στὴ σειρά τοῦ Βαλερῦ, ὅπως γράψανε σ' ἓνα σημείωμα οἱ γάλλοι μεταφραστὲς τῶν βιβλίων του. Τὸ πεζογράφημά του: «Bes hasta var» βγήκε στὰ Ρουμάνικα, Βουλγάρικα καὶ Ρούσικα. Ὁ Faruk Nafiz, ὁ Burchan Cahit, ὁ Payami Safa, εἶναι οἱ καλλιτέχνες πού βγήκαν ἔξω ἀπ' τὸν ἑαυτό τους κι' ἀπὸ τὰ σύνορά τους. Τοὺς τεχνίτες αὐτοὺς τοῦ λόγου, δὲν τοὺς ἄφησε ἀδιάφορους ὁ πόλεμος. Ἔχουν βγεῖ πολλὰ βιβλία πού μιλᾶνε ἀποκλειστικά γι' αὐτόν. Φυσικά τὸν βλέπουνε μὲ ἄλλα μάτια. Σὰν ἀποκλεισμένοι. Ὅστόσο μέσα τους ὑπάρχει τὸ πλουσιώτερο στοιχεῖο μᾶς συγκίνησης πού σ' ἀγγίζει ὡς τὰ ἐσώτατα. Τὰ τραγούδια τοῦ Necih Fazil πού μεταφράζω τὰ παίρνω ἀπ' τὸ βιβλίο του: «Ben ve ötesi» «Ἐγὼ κι' ὁ ἄλλος» πού τὸ πρωτοτύπωσε κάπου τὸ 1933 ἂν δὲν γελιέμαι καὶ ξαναβγήκε τὸν Ἰούνη τοῦ 1945 μὲ νέα προσθήκη ποιημάτων. Θεωρεῖται ἓνας ἀπ' τοὺς πιδ δυναμικοὺς ποιητῆς τῆς νέας Τουρκίας.

NECİP FAZİL

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ

Πόσο ἀξαφρα βρεθήκαμε τριγυρισμένοι ἀπ' τὴ φωτιά ἢ Ἄσπρη κι' ἢ Μαύρη θάλασσα σ' ἓνα μπουκέτο φλόγες, Τρέμουν τῆς μάνας τὰ βυζιά μὲ τὸ μωρὸ στίς ῥόγες κι' ὁ τρόμος καθρεφτίζεται στὴν ἔξαλλή της τὴ ματιά.

Θέ μου, μᾶς ἀποκλείσανε σὲ τούτη τῆ γωνιά, στὴ γῆ,
μαῦρα κανόνια, μπρούντινα θεριά ξεφρενιασμένα.
Εἴμαστε ἀμέτοχοι σ' αὐτὸ τὸ πανηγῦρι, μὰ ἔνα
μαχαῖρι δίκικοπο γυρνᾶ σὲ μιὰν αἰμάσσουσα πληγῆ.

Στὶς ἀκροφλεβαρίδες μας τρομίζει ὁ φόβος. Τῆ στιγμή
τὴν ἄγρια περιμένουμε πὺν θὰ σταθεῖ στὴ θύρα
νὰ τὴν ἀνοίξει γιὰ νὰ μπεῖ, δῶρο πικρὸ ἀπ' τὴ μοῖρα,
ὁ πόλεμος, ὁ πόλεμος, μὲ θύελλες καὶ κατσικλυσμοί.

Ἔνα μαρτύριο ἢ δέηση καὶ μιὰ πικρία ἢ προσμονή,
σ' αὐτὴ τὴν κοσμοχαλασιά θὰ καταποντισιοῦμε ;
Ἄς ἔρτει ὁ ὕπνος γρήγορος βαρεῖα νὰ κοιμηθοῦμε
καὶ νὰ ξυπνήσουμε διὰν πιά τοῦ ὀλέθρου πάψει ἢ ἄγρια φωνή.

Ἡ ἀμφιβολία κι' ὁ θάνατος μᾶς τριγυρίζει. Ποιὸς μπορεῖ
νὰ περιμένει ἀμέριμος τὴ μπόρα πὺν θὰ φτάσει ;
Ἦ, μιὰ καρδιά ἔχουμε καὶ μεῖς ἀνθρώπινη, θὰ σπάσει,
ὁ κόσμος γύρω ἐστένεψε καὶ τίποτα δὲν μᾶς χωρεῖ.

Ἄν εἶνε ν' ἄρτει καὶ σὲ μᾶς ἄς ἔρτει τώρα εἶτε ποτές,
τὰ σύνορα. ἢ ἀσφάλεια, ν' ἀντέξουν ἢ ν' ἀνοίξουν.
Τὶ ὠφελεῖ ἂν τοὺς στίχους τοὺς τοὺς θριαμβικοὺς θὰ πνίξουν
μὲς στὸ αἶμα τῆς ἀντίστασης τῆς πάτριας γῆς οἱ ποιητές ;

ΣΑΑΤ XII

Τί, τάκ... Δώδεκα ἀπανωτὲς
[σφυριές, κοφτερές,
χτυπᾶ κάθε νυχτιὰ τῆς πολι-
[τείας τ' ἀρχαῖο ρολόγι.
Ἔνα παλιό, πολὺ μακρινό,
[μυστηριακὸ μοιρολόγι
πὺν πάνω ἀπ' τὸν ἄνθρωπο
[στέκεται βέβαιο καὶ κλαίει
σὰ νὰ τοῦ λέει

—Χιές, σήμερα, αὔριο, πότε
[ἐμεῖς, πότε ἐσεῖς
βρισκόμαστε στὴ μηχανὴ αὐτὴ
[ἀπὸ κάτου.
Μετροῦτε τοὺς χτύπους τῆς ὄσα
[θέλετε χρόνια
ἐκατό, διακόσια, μὲ λιακάδες
[καὶ χιόνια :
Ἄπ' τῆς μήτρας τὴν ἔξοδο
[ὡς τὴν εἴσοδο τοῦ θανάτου
δώδεκα ὄρες ἔχει ἡ Ζωή!

ΒΟΡΕΙΝΟ ΣΑΝΑΤΟΡΙΟ

Πίσω ἀπ' τὸ φράχτη δυὸ ζουμ-
[πούλια
καὶ κεῖ στὸ δρόμο ἕνας ποιη-
[τῆς.

Μιὰ ρίμα ψάχνει, κατιτίς.
ξημέρωμα : κι' ἀγνάντια ἢ
[πούλια,...

Ἔνα φανάρι στὸ σοκάκι
σ' ἕνα ἀχροφῶς σβύνει λαδί.
Κάπου ἕνα φλῶρι τραγουδεῖ
ξημέρωμα κλαίει ἕνα παιδάκι...

Μιὰ βάρκα μόνη σι' ἀκρογιαλί,
δυὸ, τρία κοφίνια, ἕνα κουπί.
Ἔλα ἀναδίνουν τὴ σιωπή
ξημέρωμα : νάρκη καὶ ζάλη...

Στὴν ξεχασμένη πόρτα ἐκείνη
πούχει ἀπὸ χιτὲς μένει ἀνοιχτὴ
μιὰ γάτα μπαίνει πηδηχτὴ
ξημέρωμα : πόση γαλήνη...

Καὶ στὶς βουνοκορφές κεῖ
[πάνω
μοιάζει σὰ ν' ἄβαλε φωτιὰ
ἢ πρώτη τοῦ ἡλίου ἀρχαία
[ματιὰ.
ξημέρωμα : πῶς νὰ πεθάνω ;

Μὲ πλημμυρίζει ἐντὸς μου ὁ
[πόνος,
ἢ συλλογὴ κι' ὁ πυρετός.
Ἔ αἰμόπτωση σὰν ἐμετός
ξημέρωμα : καὶ νᾶσαι μόνος...

ΓΙΑΝΝΗΣ Β. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΕΥΜΑ

Πέρνουμε τὸ πρόγευμά μας ξαπλωμένοι ἀνάσκελα
 Γιατὶ τὰ βλήματα οὐρλιάζουν πάνωθῆ μας.
 Στοιχηματίζω ἓνα χοιρομέρι μ' ἓνα καρβέλι ψωμί
 Πῶς ἢ Χὸλ Γιουνάιτεντ θὰ νικοῦσε τὴ Χάλιφαξ
 Ἄν ὁ Τζίν, Στείνθορν θάπαιζε μπάκ στὴ θέση
 Τοῦ Μπίλν Μπράιφορντ· ὁ Τζίτζερ σήκωσε τὸ κεφάλι του
 Βλαστήμησε καὶ δέχτηκε τὸ στοίχημα κ' ἔγειρε νεκρὸς...

Πέρνουμε τὸ πρόγευμά μας ξαπλωμένοι ἀνάσκελα
 Γιατὶ τὰ βλήματα οὐρλιάζουν πάνωθῆ μας.

ΟΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ

«Δύσκολα μπορῶ νὰ θυμηθῶ... Ἦσαν πέντε
 πεινασμένοι πλάϊ μου, στὸ χαράκωμα, σχεδὸν νεκροὶ
 κ' οἱ τρεῖς μου ψιθυρίζαν τὶς στερνὲς παραγγελίες...»

Πίσω ἀπὸ τὰ χαρακώματα πιότεροι νεκροὶ παρὰ ζωντανοὶ
 κι' αὐτὸς θεόκουφος καὶ ζαλισμένος μὲ σπασμένα τὰ γόνατα
 σέρνονταν ἀργὰ καὶ τράβλιζε ἀπεγνωσμένα...

«Δύσκολα μπορῶ νὰ θυμηθῶ... Ἦσαν πέντε
 πεσμένοι πλάϊ μου, στὸ χαράκωμα, σχεδὸν νεκροὶ
 κι' οἱ τρεῖς μου ψιθυρίζαν τὶς στερνὲς παραγγελίες...»

Οἱ φίλοι τοὺς προσμένοννε, κι' ἀναλογίζονται τάχα πῶς τὰ περνοῦν
 Ὑπομονετικά, μὲς στὴ σιγή, προσμένοννε μιὰ λέξη...
 Ὅμως τί λέγαν ἢ ποιοὶ νῆταν οἱ φίλοι τους
 Δύσκολα νὰ μπορῶ νὰ θυμηθῶ... Ἦσαν πέντε
 πεσμένοι πλάϊ μου, στὸ χαράκωμα σχεδὸν νεκροὶ,
 κι' οἱ τρεῖς μου ψιθυρίζαν τὶς στερνὲς παραγγελίες...»

ΚΛΕΙΤΟΣ ΚΥΡΟΥ

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑ ΔΥΟ

Ἦτανε μιὰ νύχτα τοῦ Δεκέμβρη τοῦ σαράντα δύο, μιὰ
 ἀπὸ τὶς παγωμένες ἐκεῖνες νύχτες ποὺ ἡ ἀνάσα μας εἶχε κο-
 πεῖ. Κάτω ἀπ' τὸ φτερούγισμα τῶν μηνυμάτων καρτεράγαμε
 τὸ θάνατο ἢ τὴ ζωή... Στ' ἀτροφικά μας χεῖλια χοροπηδοῦσε,
 μ' ἔντονο παλμὸ μιὰ μονάχα λέξη: *Στάλιγκραντ!* Ἦτανε μιὰ
 νύχτα... Ἔτσι θὰ λέμε ὕστερ' ἀπὸ χρόνια πολλά, ὅπως στὰ
 παραμύθια. Μέσα στὶς τόσες ἱστορίες ποὺ θὰ λέμε, θάνατο,
 ἴσως, καὶ τούτη ἡ ἀσήμαντη ἱστορία...

Πυκνὲς τοῦφες καπνοῦ ξεπηδάγανε ἀπ' τὰ ποῦρα τους
 καὶ πλημμύριζαν τὸ μεγάλο δωμάτιο τῆς κίτρινης βίλλας κά-
 νοντας διάφορα σχήματα στὸν ἀέρα. Ἐξω λυσομανοῦσε ἓνας
 ἄγριος χιονιάς, ποὺ ἔκανε τὶς κορφὲς τῶν δέντρων νὰ χτυποῦ-
 νε τὴν τριγωνικὴ στέγη τῆς μὲ πείσμα, μὰ ἡ βίλλα ἦταν πλού-
 σια σὲ μέσα, ποὺ ἐξουδετέρωναν τὴν παγερὴ του ἐπίδραση.
 Τὸ καλοριφέρ βρισκόταν σ' ἐνέργεια καὶ χάριζε σ' ὅλα τὰ δια-
 μερίσματά της μιὰν ἀποχανωτικὴ θαλαπωρή. Οἱ βαρεῖες χει-
 μωνιάτικες κουρτίνες ἀπλώνονταν στὰ παράθυρα σὰν πιστοὶ
 φρουροὶ τῆς σωματικῆς γαλήνης τῶν νέων κυρίων. Ἐχοντας
 ἐτοιμάσει τὸ τραπέζι μ' ὅλα τὰ κομμὸρ τῆς γερμανικῆς «κα-
 λῆς συμπεριφορᾶς» γιὰ τὸ μεσημεριάτικο γεῦμα—τὸ τελευ-
 ταῖο τους σπιτίσιο γεῦμα στὴν Ἑλλάδα—περίμεναν τὶς ἀγα-
 πημένες τους συντρόφισσες, ποὺ τόσο πολὺ τοὺς ξεκούρασαν
 στὴν ἐδῶ παραμονή τους μὲ τὶς τρυφερὲς τους προσφορὲς...
 Ἡ ὥρα ἦταν ἔντεκα καὶ σὲ μισὴ ὥρα ἡ χαριτωμένη παρου-
 σία τῶν «κοριτσιῶν» θὰ γιόμιζε τὴν ἐπαυλίτσα τους—καὶ τὴν
 καρδιά τους... Ἰσαμε κείνη τὴ στιγμή ποὺ τὰ θορυβώδη
 γελᾶκια τῆς Λιλῆς καὶ τῆς Μαίρης θὰ τρύπαγαν τ' αὐτιά
 τους, ὁ Βέρνερ καὶ ὁ Χὰνς περίμεναν ξαπλωμένοι στὶς ἀνα-
 παυτικὲς πολυθρόνες καπνίζοντας ἀμέτρητα τετράγωνα που-
 ρᾶκια, ἀπὸ κείνα ποὺ ἡ «ὑπηρεσία» τοὺς παρέχει τώρα τελευ-
 ταῖα σὲ μεγάλη ἀφθονία. Ὁ ἓνας βρίσκεται κοντὰ στὸν ἄλλο,
 μὰ δὲν ἀνταλλάσσουν παρ' ἐλάχιστες φράσεις. Κι' οἱ δύο εἶ-
 ναι βυθισμένοι σὲ σκέψεις. Τὸ βλέμμα τους παρακολουθεῖ
 μηχανικὰ τὴν ἀρκετὰ διασκεδαστικὴ ἀνύψωση τοῦ καπνοῦ
 τῶν πούρων, ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ παραστάσεις περιέργες—

πότε από ανθρώπινες φάτσες και πότε από μορφές αντικειμένων και ζώων. Είναι κι' οί δυο νέοι—ο ένας τριάντα χρονῶ κι' ο άλλος είκοσι ὀχτώ—και φέρουν τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ τοῦ πεζικοῦ. Είναι ἄψογα ντυμένοι κι' ἔχουν ὄλο τὸν ἀέρα τῆς αὐστηρῆς πρωσσοικῆς ἀνατροφῆς και ἀγωγῆς. Ἡ μοῖρα τοῦ πολέμου τοὺς ἔνωσε μ' ἓνα ἀδερφικὸ δεσμό, πὸν σὲ πολλές περιπτώσεις εἶχε μεταβληθεῖ σ' ἀληθινὸ δεσμὸ αἵματος. Τὰ λόγια τους, οἱ κινήσεις τους και γενικὰ οἱ τρόποι τους ἀποκαλύπτουν τὴν ἀριστοκρατικὴ καταγωγή τους παρ' ὅλη τὴν ἀγριότητα, πὸν ὁ πόλεμος εἶχ' ἐμφυσησει στὴν καρδιά τους. Ὁ Βέρνερ, ὁ μεγαλύτερος στὴν ἡλικία κι' ἀρχαιότερος στὸ βαθμὸ, ἔχει ἀφήσει ἓνα μουστάκι τετράγωνο στὶς ἴδιες ἀκριβῶς διαστάσεις μὲ τοῦ «φύρερ». Ὅταν στὸ μέτωπο ἀποφάσιζε νὰ τ' ἀφήσει, ἔκανε τὴ δῆλωση, πὸς «ἐμεῖς οἱ ἐθνικοσοσιαλισταὶ πρέπει ἐδῶ πὸν πολεμοῦμε γιὰ τὴ Γερμανία νὰ εἴμαστε ὅμοιοι ψυχῇ τε και σώματι μὲ τὸ φύρερ μας»... Ὁ Χάνς τότε θαύμασε γιὰ τὴν ἔξυπνη σκέψη του. Μόνον πὸν αὐτὸς δὲν ἄφησε μουστάκι μὲ λύπη του μεγάλη, γιὰτὶ εἶναι... σπανός.

Ἔχουν κι' οἱ δυὸ πρῶτο μπόι κι' εἶναι ἴσιοι σὰ νᾶχουν καταπιεῖ μπαστοῦνι. Μὲ τὴ στολή τους εἶναι οἱ ποῖο καθαρόαιμοι και τεζαρισμένοι ἐκπρόσωποι τῆς Βέρμαχτ.

Ὅπως κοιτάζει τὸν καπνὸ τοῦ πούρου του ὁ Βέρνερ θυμίζεται τ' ἀφελῆ λόγια τῆς Λιλῆς του :

—Θεέ μου! Πὸς μοιάζεις μὲ τὸ Χίτλερ!..

Τί ἀφέλεια! Χρειάστηκε νὰ σηκωθεῖ και νὰ τῆς δώσει ἓνα βάνανσο χαστοῦκι, γιὰ νὰ τὴν κάμει νὰ καταλάβει τὸ μέγεθος τῆς ἱεροσυλίας της. Τ' ὄνομα τοῦ «φύρερ» δὲν προφέρεται ἀπ' ὀποιοδῆποτε και σ' ὀποιαδῆποτε στιγμή... Ἡ Λιλῆ ἔμειν' ἐμβρόντητη, μὰ τὸ βούλωσε κι' ἀπὸ τότες τ' ὄνομα Χίτλερ μόνον τρόπο τῆς προκαλοῦσε. Ὁ Βέρνερ κατὰ βάθος βέβαια κολακεύτηκε, μὰ κυριάρχησε μέσα του ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ «μεγάλο» τοῦτο ὄνομα. Ἡ θύμηση αὐτῆ, ὡστόσο, τὸν ἔκαμε νὰ γελάσει.

—Γιὰτὶ γελάς, Βέρνερ; ρώτησε ὁ Χάνς.

—Κάτι θυμήθηκα... Ἀλήθεια, Χάνς, συλλογίσου, ὅτι αὐριο τὸ πρῶν φεύγουμε...

Ἔγινε σιωπῆ.

—Ναί, φεύγουμε... ἀπάντησε καθυστερημένα και ξερά ὁ Χάνς.

—Φεύγουμε!.. ἐπανάλαβε ὁ Βέρνερ μὲ τὸ βλέμμα δοσμένο σ' ἓνα ὄραμα τῆς φαντασίας. Γυρίσαμε ὄλη τὴν Εὐρώπη τοῦ πολιτισμοῦ, πολεμήσαμε στὴ Γαλλία, στὴν Πολωνία, στὴν

Ἑλλάδα, στὴν Ἀφρική... Αὐριο φεύγουμε γιὰ τὴν Εὐρώπη τῆς βαρβαρότητας. Θὰ διασχίσουμε πάλι τὴν Ἑλλάδα, τὴ Βουλγαρία, τὴ Ρουμανία... Ἀπόστολοι μιᾶς μεγάλης ἰδέας, τῆς ἰδέας τοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ, τῆς νέας τάξεως στὸν κόσμο, πηγαίνομε κι' ἐμεῖς...

—...στὸ Στάλιγκραντ! συμπλήρωσε ὁ Χάνς ἀφηρημένα.

—Ναί, Χάνς! Στὸ Στάλιγκραντ!.. Ἐκεῖ ὅπου ὁ πολιτισμὸς καταφέρει τὸ τελευταῖο χτύπημα κατὰ τῆς βαρβαρότητας!..

—Μοῦ φαίνεται σὰν ἀπίστευτο... μίλησε αἰνιγματικὰ ὁ Χάνς.

Τράβηξε νευρικὰ δυὸ ρουφηξιές και σηκώθηκε ἀπότομα. Ὑστερα γύρισε κι' ἄρπαξε τὸ Βέρνερ ἀπὸ τοὺς ὄμους. Εἶχε κάτι τὸ ἔξαλλο τὸ πρόσωπό του, μὰ ὁ Βέρνερ δὲν τὸ πρόσεξε.

—Τί ἡμερομηνία ἔχομε σήμερα, Βέρνερ;

—Τριάντα Δεκεμβρίου!

—Τριάντα Δεκεμβρίου χίλια ἐνιακόσια σαράντα δύο!.. Βέρνερ, θὰ πέσει τὸ Στάλιγκραντ; Ἔ: Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι θὰ πέσει! Μὰ και πρέπει νὰ πέσει!.. Αὐτὰ τὰ χτήνη οἱ μπολσεβίκοι τὸ κρατοῦν ἀκόμα!..

—Θὰ πέσει! ἀπάντησε μὲ σιγουριά ὁ Βέρνερ. Εἶναι θέλημα τοῦ φύρερ... τοῦ πολιτισμοῦ... τῆς θείας πρόνοιας!.. Ἄξαφνα ἀκούστηκε τὸ ἀναμενόμενο κορνάρημα τοῦ αὐτοκινήτου, ἡ φωνὴ τοῦ Φρίτς και τὸ χαχανιτὸ τῆς Λιλῆς. Δὲν εἶχανε προλάβει νὰ σηκωθοῦν καλά καλά κι' ἡ Λιλῆ βρέθηκε κρεμασμένη ἀπ' τὸ λαιμὸ τοῦ Βέρνερ.

—Μαῖν λίμπλιγκ! κραύγασε μὲ πόθο.

Και κόλλησε τὰ χεῖλια της στὰ δικά του. Ὁ Χάνς στεκόταν δίπλα τους βουβός.

—Και ἡ Μαίρη; Ποῦ εἶναι ἡ Μαίρη; ρώτησε.

—Εἶναι ἄρρωστη, ἐξήγησε ἡ Λιλῆ. Μὲ πυρετό...

Ὁ Χάνς μᾶσσησε τὸ πούρο του και τραβήχτηκε πέρα.

Μὰ ἡ Λιλῆ ἔτρεξε και σ' αὐτόνε και τὸν ἄρπαξε ἀπ' τὸ λαιμό.

—Μαῖν λίμπλιγκ! τοῦ ψιθύρισε μὲ πρόκληση και τοῦ δάγκωσε τὰ χεῖλια.

Σὲ λίγο τὸ λεπτὸ κορμὶ τῆς Λιλῆς εἶχε κιάλας ἑλαφρώσει ἀπ' τὸ ἐνοχλητικὸ παλτό της κι' ἀπὸ κάθε ἄλλο ρούχο, πὸν τὴ βάραινε μέσα στὴν τόσο διεγερτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ζεστοῦ δωμάτιου...

...Ἡ νύχτα εἶχε ἀπλώσει κιάλας τὰ μαῦρα πλοκάμια της κι' παγωμένος ἀγέρας συνέχιζε τὸ σφουριχτικὸ του μοι-

ρολόι. Καθώς κουνούσε τὰ πόδια της ἡ Λιλὴ, καθὼς τὰ σήκωνε κι' ἔκανε μ' αὐτὰ ἡδονικὲς καμπύλες κάτω ἀπὸ τοὺς τρελλοὺς τόνους τοῦ ἀκορντεόν, ποῦπαιζε ὁ Βέρνερ, ἔνοιωθε μιὰ διάθεση γιὰ σκοτοδίνη κι' ἔμετό. Αὐτὸ τὸ ἀτέλειωτο κονιὰν τῆς φλόγισε τὰ σπλάχνα. Τὸ βλέμμα της παιγνίδιζε πότε πάνω στὸ Βέρνερ, ποῦμοιαζε μὲ λυσσασμένο σκυλλὶ ἔτοιμο γιὰ ἐπίθεση, καὶ πότε πάνω στὸ Χάνς, πὺν εἶχε ἀγκαλιάσει τὸ βαρελάκι μὲ τὸ κονιὰν καὶ γιόμιζε ἀσταμάτητα τὰ ποτήρια συνοδεύοντας τὴ μουσικὴ μ' ἓνα κοφτὸ τραγοῦδι. Ἡ Λιλὴ εἶχε γδυθεῖ κι' εἶχε μείνει μονάχα μὲ τὸ «κομπιναιζόν». Τὸ στήθος της ἀνεβοκατέβαινε ρυθμικά. Ὁ Χάνς τήνε πλησίαζε τρικλίζοντας καὶ ρούφαγε πολὺ κοντὰ της τὸ κονιὰν. Τὰ μάτια του εἶχανε θολώσει.

Ὅσο χόρευε ἡ Λιλὴ ἄφηνε τὸ μυαλό της νὰ πηγαίνει στὴ Μαίρη, στὸ σπῆτι της, στοὺς δικούς της. Ἄ, ἂν τᾶβλεπαν οἱ δικοὶ της ὅλα τοῦτα ἀπὸ μιὰ μεριά... Θὰ τὴν καταριόντουσαν καὶ θὰ τὴ φτύνανε...

«Ἐλληνίδα εἶσαι ὄσυ;» ἰῆς εἶπε κάποτε ὁ πατέρας της.

Χμ! Ἐπειδὴ πήγαινε μὲ γερμανούς... Θυμᾶται πὺν ἐπὶ τέλους τοῦδωσε τὴν «πρέπουσα» ἀπάντηση: «Ὅσο εἶσαι καὶ σὺ ἑλληνας, πὺν δουλεύεις μὲ τοὺς γερμανούς καὶ βγάζεις λίρα μὲ οὐρά!...»

Ὁ πατέρας της ἦταν ἐργολάβος καὶ τώρα τελευταῖα στ' ἀλήθεια εἶχε ἀρκετὲς συναλλαγὲς μὲ τοὺς γερμανούς. Ἐκανε μιὰ καλὴ μπάζα σὲ λίρες, μ' αὐτὸ δὲ σήμαινε, πὺς δὲν ἦταν καί...πατριώτης. Ἦταν ἀυστηρὸς οἰκογενειάρχης καὶ δὲ μποροῦσε νὰ συχωρέσει στὴ Λιλὴ τὴν «ἀδυναμία» της μὲ τοὺς γερμανούς ἀξιωματικούς. Μὰ ἡ Λιλὴ φιλοσοφοῦσε. Στὸ κάτω-κάτω τί κάνει αὐτὴ μὲ τοὺς γερμανούς; Γλεντάει... δὲ βλάπτει τὰ «ἐθνικὰ συμφέροντα». Τί ἔπρεπε νὰ κάνει; Νὰ γίνῃ ἀντάρτισσα; Ἄμ δέ! Αὐτὸ τῆς ἔλειπε... Ἡ ἀγάπη της γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς ὁμορφιὲς της στεκόταν πῶς ψηλὰ ἀπὸ τὸν πόθο γιὰ θάνατο, ποῦδειχναν μερικοὶ θερμοῖμοι Ἕλληνες...

Ἐκανε ἄλλη μιὰ στροφή κι' ἔπεσε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Χάνς μὲ ἄφθονα χάχανα. Αὐτὸς τῆς ἄρπαξε τὰ στήθια καὶ τῆς τράβηξε τὸ «κομπιναιζόν». Ἦταν πῶς ὀλόγυμνη. Ὁ Βέρνερ σηκώθηκε ἀπότομα, ἄρπαξε ἓνα ποτήρι μὲ κονιὰν καὶ τὸ ρούφηξε, κι' ἀμέσως ἓνα ἄλλο καὶ τῶχνσε μὲ δύναμη στὴ γυμνή της σάρκα. Ἡ Λιλὴ ἔβγαλε στὴν ἀρχὴ μερικά ξεφωνητὰ ἀνακατωμένα μὲ χάχανα. Δὲν ἄργησε ὅμως ἡ κραδα τοῦ κονιὰν νὰ φέρῃ μιὰν ἰδιαίτερη ἀνατριχίλα στὸ μαλακὸ της δέρμα.

Τὸ ἴδιο ἔκανε κι' ὁ Χάνς κι' ὅλοι μᾶζυ ἄρχισαν νὰ γελοῦνε θορυβώδιστα. Ἡ Λιλὴ ἦταν ἀδύνατο πῶς νὰ σταθεῖ στὰ

πόδια της κι' ἔπεφτε πότε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Χάνς πότε στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Βέρνερ. Στὸ τέλος ἔγινε διασκεδαστικὸ παιγνίδι στὰ χέρια τους. Κι' οἱ δυὸ τώρα δὲν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ τὴν περιλούζουν μὲ ἄφθονο κονιὰν καὶ νὰ τὴ σπρώχνουν μὲ τὰ χέρια καὶ μὲ τὰ πόδια τους. Ἐνστικτώδιστα ἡ Λιλὴ ἔβαζε τὰ χέρια της στὸ πρόσωπό της σὰ γιὰ νὰ προφυλαχτεῖ. Ἡ καρδιά της πλημμύρισε κιόλας ἀπὸνα αἰσθημα αὐτοάμυνας. Στὸ τέλος πὺν ἡ κούραση καὶ ὁ πόνος ἀπ' τὰ χτυπήματα τύλιξαν τὸ κορμὶ της, κάτι σὰ φόβος σιγὰ-σιγὰ φούντωνε καὶ γιγάντωνε μέσα της καὶ τὴν ἔσερνε σ' ἓνα ἀπελπιστικὸ ἀδιέξοδο, ὅσο ἀπ' τὸ ἓνα μέρος ἀντίκρυζε τὴ θηριώδικη ἔκφραση τοῦ Βέρνερ καθὼς τῆς ριχνόταν μὲ τὸ κονιὰν στὸ χέρι κι' ὅσο ἀπ' τὸ ἄλλο ἔβλεπε τὸν Χάνς νὰ κάνει τὸ ἴδιο, ἔνοιωθε πὺς ἦταν ἀδύνατο πῶς ἡ ὑπόθεση τούτη νὰ βρῖσκεται ἀκόμα στὰ ὄρια τοῦ ἀστείου.

—Βέρνερ! κραύγασε ξάφνου ἀσυγκράτητα.

Σ' ἀπάντηση ὁ «ἀγαπημένος» της Βέρνερ, ξέσπασε σ' ἓνα ἄλλο γέλιο χειμαρώδικο, τρελλό.

—Χάάάνς! φωνάζει μετὰ.

Μὰ κι' αὐτὸς γελάει, γελάει...

Ἡ Λιλὴ πέφτει τώρα μέσα στὸ ζαλιστικὸ στρόβιλο τοῦ πανικοῦ, πὺν γεννιέται ἀπ' τὴν ἐπίδραση τοῦ κονιὰν κι' ἀπ' τὴ συναίσθηση τοῦ κινδύνου. Ἐξαλλη, μὲ τὶς γυμνὲς της σάρκες μούσκεμμα ἀπ' τὸ κονιὰν, μὲ τὰ μαλλιά χυμένα γύρω ἀπ' τὸ κεφάλι της, κάνει νὰ ξεφύγει, νὰ βρεῖ λυτρωμὸ!... Μοιάζει μὲ τρόφιμο ψυχιατρείου, ποῦχει δαγκωθεῖ ἀπ' τὸ σκουλήκι τῆς κρίσης.

—Μάνα μου! φωνάζει τώρα.

Δὲν πρόλαβε ὅμως νὰ κάμῃ οὔτε τὸ πρῶτο βῆμα τῆς φυγῆς: δέχτηκε στὰ γυμνά κατάλευκα καπούλια της ὅλο τὸ βάρος τῆς μπότας τοῦ Χάνς. Ἐνας γδοῦπος ἀκούστηκε μὲσ' ἀπ' τὰ γέλια τῶν νασιδῶν κι' ἀμέσως ἓνα σβημένο «ἄχ!!!». Ὑστερα, ἔξὸν ἀπὸ τὰ γέλια τους, τίποτ' ἄλλο δὲν ἀκουγόταν...

Ἡ Λιλὴ βρόθθηκε μπρούμυτα ξαπλωμένη στὸ πάτωμα μὲ τὸ κούτελο τοῦ κεφαλιοῦ της καρφωμένο στὴν κώχη ἑνὸς ἀπ' τὰ πόδια τοῦ τραπεζιοῦ...

Μέσα στὸ αὐτοκίνητο πὺν διάσχιζε τὸ δρόμο τοῦ Τατοῖου ὁ Βέρνερ καὶ ὁ Χάνς κάπνιζαν σιωπηλοὶ τὸ τετράγωνο πουράκι τους. Εἶχανε ὕψος ρεμβαστικό, πὺν τοὺς χάριζε ἡ χειμωνιάτικη ὁμορφιὰ τῆς γύρω φύσης—τῆς Ἑλληνικῆς φύσης...

Πίσω τους καθόνταν οι θρονιανάτζες τους, ο Φρίτς και ο Βίλλυ, καπνίζοντας κι' αυτοί.

—Μεθαύριο τὸ βράδυ θὰ εἴμαστε στὸ Στάλιγκραντ!...

—Ναί, Χάνς· στὸ Στάλιγκραντ!...

—Λές νάχει πέσει, ὅταν ἐμεῖς θὰ φτάσουμε;

—Πιθανόν, ἀφοῦ τὸ Στρατηγεῖο τοῦ Φύρερ ἀνάγγειλε, ὅτι ὁ στρατός μας ἔφτασε ἤδη στὴν ὄχθη τοῦ Βόλγα, νοτιοανατολικά τοῦ Στάλιγκραντ. Ἡ πόλη τώρα εἶναι κυκλωμένη...

—Τοῦ Βόλγα!... ψιθύρισε ὁ Χάνς μὲ φαντασία.

—Σὲ λίγες μέρες θὰ κυριαρχοῦμε στὸ μεγάλο καὶ θρυλικὸ τοῦτο ποτάμι...

—Ἄχ, Βέρνερ! Πόσο, ἀλήθεια, μεγάλη εἶναι ἡ δύναμη τοῦ στρατοῦ μας.

Ἄξαφνα ὁ Βέρνερ θυμήθηκε τὴ Λιλί.

—Τί ὥραϊα πού περάσαμε μὲ τὴ Λιλί, Χάνς!...

—Κάναμε τὸ τελευταῖο γλέντι μαζί της...

—Ἡ μοῖρα της τῶς νὰ πεθάνει κολυμπώντας στὸ κονιάκ!.. Χού, χού! Εὐτυχῶς πού ὁ θάνατος τῆς ἦρθε ἀκαριαία...

—Ἡ κλωτσιά μου ἦταν θαυματουργός! Στὸ κάτω - κάτω τί ἀξίζει μιὰ Λιλί, μιὰ βρωμοελληνίδα πόρνη, μπροστὰ στὸ γερμανικὸ αἷμα πού χύνεται...

—Δίκη ἔχεις Χάνς...

Κι' ὁ Βέρνερ στάφηκε στὸ Φρίτς.

—Δὲν περιμένα, Φρίτς; νὰ γίνεις καί... νεκροθάφτης μέσα στὴν ὠραιότερη βίλλα τῆς Ἑλλάδας...

—Οὔτ' ἐγώ!... ἀπάντησε ὁ Φρίτς μὲ ὕφος πονηρό. Τὴν ἀφήσαμε τὴν καυμένη τὴ Λιλί στοὺς ἰδιοκτῆτες γιὰ... ἐνθύμιο. Στὸ ἐξῆς τὸ σπίτι τους ἀντὶ «Βίλλα Ἰσμήνη» θὰ τὸ λένε «Βίλλα Λιλί».

Ἦ, μπράβο Φρίτς! κραύγασαν μαζί οἱ κύριοί του. Κι' ἄρχισαν κι' οἱ τέσσερις νὰ γελοῦν.

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1945)

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΘΕΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Σ' ἓνα ἑβδομαδιαῖο περιοδικό, δημοσιεύτηκε μιὰ ἐπίθεση ἐνὸς φιλολόγου, ἐναντίον ἐνὸς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου πού πρέπει νὰ τὴ σημειώσουμε. Νὰ τὴν σημειώσουμε σὰν «παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν».

Γιατί τὴση ἐμπάθεια; τόσο μῖσος; Δὲν θέλουμε νὰ συζητήσουμε τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιθέσεως, ἀλλὰ τὴ μορφὴ τῆς.

Μὲ ἐκπληξὴ προχωροῦσαμε, διαβάζοντας, ἀπὸ γραμμὴ σὲ γραμμὴ καὶ βλέπαμε τίς στερεότυπες ὑβριστικὰς φράσεις νὰ ἐπαναλαμβάνονται μὲ πάθος καὶ μὲ ἡδονή.

Τέτοια ὅμως φαινόμενα προσβάλλουν τὸ πνευματικὸ ἦθος. Τέτοιες ἐκφράσεις οὔτε στὴν ἀγρία φανατισμένη περιοχὴ τῆς πολιτικῆς δὲν ἐπιτρέπονται. Λίγη ντροπὴ τέλος πάντων δὲν ὑπάρχει;

ΟΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ ἱκανοποίησι βλέπουμε τὸν Ἀθηναϊκὸ τύπον' ἀφιερῶναι συχνὰ τίς στήλες του σὲ γενικὰ πνευματικὰ θέματα. Εἶναι μεγάλη ἡ ἀνάγκη τοῦ λαοῦ νὰ μορφωθεῖ. Καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ οὐσιαστικὰ πνευματικὰ ζητήματα εἶναι ἀρκετὰ ἔντονον.

Ὁ Τύπος πρέπει διαρκῶς νὰ ἀνυψώνεται. Σήμερα ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ διαβάσει καὶ νὰ χειροκροτεῖ διάφορα σκάνδαλα ἢ δημοσκοπικὰ ἄρθρα. Τὰ τελευταῖα χρόνια τὸν ὠρίμασαν καὶ τὸν ἀνύψωσαν.

Ἄς ἀνοίξουν λοιπὸν οἱ στήλες τῶν ἐφημερίδων διάπλατες σὲ ἀνώτερα θέματα.

Η ΡΟΤΑ

«Τρελλὴ πορεία» ἐπιγράφεται τὸ καινούριον βιβλίον ἐνὸς λογοτέχνη. Ἐμεῖς διαφανοῦμε, ὡς πρὸς τὸν τίτλον. Δὲν θὰ ἦταν πῶς σύμφωνον ἂν ἐπιγραφόντανε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα «πορεία χωρὶς Ρῶτα»;

Στὴ δευτέρῃ ἐκδοσῇ ὁ συγγραφέας ἂς διορθῶσιν τὸ λάθος του.

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ο «ΕΛΛΗΝΟΣΟΒΙΕΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΝΕΩΝ»,

ΥΦΗΓΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἄν ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός Σύνδεσμος Νέων» εἶχε ἰδρυθεῖ καὶ ὀργανωθεῖ ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἀπὸ νέους ἀνθρώπους, τὸ λάθος θὰ ἦταν εὐεξήγητο καὶ δικαιολογημένο. Ὅσο κι' ἂν οἱ καιροὶ δὲν ἐπιτρέπουν παιδιαγίσματα, ἕνας νέος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ κάνει λάθη, ἴσως μάλιστα πρέπει νὰ κάνει, γιὰ νὰ μπορέσει ἔπειτα νὰ βαδίσει μὲ στέρεο περπάτημα στὸ σωστὸ μονοπάτι.

Ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός σύνδεσμος νέων» ὅμως ἰδρύθηκε καὶ ὀργανώθηκε ἀπὸ ὄριμον ἄνθρωπο, μὲ πολλήν, κατὰ τὰ ἄλλα, ἀξία καὶ ἐπιπλέον μὲ μεγάλη εὐθύνη. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀκούσει καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ φίλοι τοῦ συνδέσμου τοῦ μερικὰ πράγματα ποῦ ἔπρεπε νὰ τὰ εἶχον σκεφτεῖ προτοῦ ἐμφανισθοῦν μὲ τὸ σύνδεσμό τους καὶ προτοῦ προσθέσουν ἔτσι ἄλλο ἕνα στήριγμα ἀκόμη στὴν ἀτασθαλία τῆς σημερινῆς παιδείας τῶν νέων μας.

Ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός σύνδεσμος νέων» εἶναι λάθος πρῶτα-πρῶτα γιὰτι ἕνας νέος ἄνθρωπος, προτοῦ ἀρχίσει νὰ μελετᾷ ἄλλους πολιτισμούς, ἔχει ὑποχρέωση νὰ μελετήσει τὸν πολιτισμὸ τῆς δικῆς του χώρας. Τοῦτο δὲν τὸ ἐπιβάλλει κανένας «σοβινισμός», «ἐθνικισμός» ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος «-ισμός». Τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἀδήριτη ἀνάγκη ποῦ ἐπιβάλλει καὶ στὸ δένδρο νὰ μὲνουν οἱ ρίζες του στὸ χῶμα ποῦ τὸ τρέφει καὶ τὸ μεγαλώνει. Ἀργότερα μπορεῖ νὰ κάνει καὶ νὰ γίνῃ ὅ,τι θέλει καὶ ὅ,τι θέλουν οἱ ἄνεμοι. Ὅσο ὅμως εἶναι νέος, πρέπει νὰ μελετήσει τὴ γῆ του, τὴν ἱστορία της καὶ τὰ προβλήματα τῆς. Ὅταν ἕνας νέος Ἑλληνας ἀρχίσει νὰ μιλάει γιὰ ἄλλες χώρες προτοῦ γνωρίσει τὸν Ὀμηρο, τὴν ἑλληνικὴ φύση, τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὴν τέχνη, παῦσι νὰ εἶναι καὶ Ἑλληνας. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός σύνδεσμος νέων» καὶ μ' ὅλη τὴν καλὴ θέληση τοῦ ἰδρυτῆ ἢ τὴν ἀξία τῶν μελῶν του, μοιραία θὰ δημιουργήσῃ μιά μέρα ἀγύρτικο κοσμοπολιτισμὸ. Δὲν ἦταν ὅμως ἀσφαλῶς αὐτὸς ὁ σκοπὸς του.

Ὅσο κι' ἂν ἐγὼ προσωπικὰ θὰ ἀπέκλεια ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὲ κάθε νέο τὸ δικαίωμα νὰ ἀρχίσει νὰ σκέπτεται ἄλλους λαοὺς προτοῦ σκεφθεῖ τὸν δικό του, δὲν θὰ εἶχα ἀντίρρηση νὰ δεχθῶ τὸ γενικὸ πνεῦμα τῶν καιρῶν ποῦ εἶναι νὰ πλησιάσουν ἢ μία τὴν ἄλλη καὶ νὰ γνωρισθοῦν βαθύτερα μεταξύ τους οἱ νεολαῖες τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἐπειδὴ ὅμως γιὰ ἕναν ἄνθρωπο πιὸ ψηλὰ κι' ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἢ τὴν πολιτικάντικη μόρφωση εἶναι ἡ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ του παιδεία, θὰ τοῦ συνιστοῦσα νὰ μελετήσει πρῶτα τοὺς λαοὺς ποῦ βρῖσκονται ἐγγύτερα στὴ χώρα του, ἀπ' ὅ,τι ἡ Ἀσία, νὰ μελετήσει, μ' ἄλλα λόγια, τοὺς

μεσογειακοὺς καὶ τοὺς θαλασσινοὺς, γενικώτερα, λαοὺς, κι' ἀκόμη ἐκείνους ἀπὸ τὴν Εὐρώπη ποῦ περᾶσαν ἀπὸ Ἀναγέννηση. Ἡ Ρωσία, ἀκόμη καὶ ἡ Ρωσία τῆς Ὁρθοδοξίας, ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσει μόνο ψυχολογισμό καὶ μουσικὴ, εἶναι ἀσφαλῶς πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῆς ἐλεύθερης προσωπικότητος ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἡ Εὐρώπη ἢ οἱ ἐξωευρωπαϊκοὶ θαλασσινοὶ λαοί. Μαζὶ λοιπὸν μὲ τὸ πρῶτο λάθος, ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός σύνδεσμος νέων» εἶναι καὶ δεῦτερο λάθος, λάθος αὐτὴ τὴ φορὰ ποῦ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ κατὰ κανένα τρόπο ἀπὸ ἄνθρωπο ποῦ φύσει καὶ θέσει ἔχει γιὰ ἀποστολὴν τὴν παιδείαν.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ τρίτο λάθος, ἐξ ἴσου βαρὺ. Ἄν ἔπρεπε νὰ ἀδιαφορήσουμε γιὰ τὴ διάκριση ἀνάμεσα σὲ ἐγγύτερους καὶ σὲ ξένους πρὸς ἡμᾶς λαοὺς καὶ ἂν νομίζαμε πὼς στὴν ἐπιλογὴ μας δὲν ἔχει σημασία ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία, θὰ ἔπρεπε τουλάχιστον νὰ μελετήσουν οἱ νέοι «τελειωμένους», συμπληρωμένους πολιτισμοὺς καὶ ὄχι πολιτισμοὺς ποῦ τώρα μόλις ἀρχισαν νὰ περπατᾶνε. Τί ἔχουν νὰ δώσουν τὰ Σοβιέτ, ποῦ τώρα μόλις ἀρχίζουν νὰ πορεύονται, μπροστὰ στὴν ἱστορία τῆ δικῆς μας καὶ τῶν ἄλλων λαῶν ποῦ ἔχουν νὰ δώσουν πολὺ περισσότερα καὶ πολὺ πλουσιώτερα πράγματα σὲ κάθε νέο ἄνθρωπο ποῦ θὰ ζητοῦσε νὰ μορφώσει τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν ψυχὴ του; Ὅταν ἕνας Εὐρωπαῖος νέος μπαίνει σ' ἕνα κλασσικὸ γυμνάσιο, μπαίνει «ἀργὸς λίθος» καὶ βγαίνει ἄνθρωπος. Ὅταν ἕνας Νεοέλληνας μπεῖ στὸν «Ἑλληνοσοβιετικὸ» θὰ μπεῖ «ἄνθρωπος» καὶ θὰ βγεῖ «ἀργὸς λίθος». Καὶ τοῦτο θὰ γίνῃ γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πὼς τὰ Σοβιέτ, μιά καὶ δὲν ἀποτελοῦν ἀκόμη «ὀλοκληρωμένο» καὶ συμπληρωμένο πολιτισμὸ, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὀργανικὴ λειτουργία τῆς παιδείας δὲν ἔχουν οὔτε καὶ μποροῦν νὰ ἔχουν στοιχεῖα μορφωτικά. Οὔτε τὰ ἐργοστάσια τρακτέρ, οὔτε τὸ φράγμα τοῦ Δνειπεροπετρόφσκ ἀποτελοῦν, νομίζω, στοιχεῖα πολιτισμοῦ γιὰ τὸν ἄνθρωπο τουλάχιστον ποῦ ξέρει τί σημαίνει παιδεία τῶν νέων.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσουμε πὼς δὲν ἔχουν καμμιά σημασία ὅσα εἰπώθηκαν πιὸ πάνω, μένει πάντως ἀναντίλεκτη ἡ ἀνάγκη, ἐκείνους ποῦ ἀναλαμβάνει νὰ συνδέσει τοὺς νέους μὲ ἕναν ἄλλο πολιτισμὸ, τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν νὰ τὸν ξέρει καλά, πάντως καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι ὄλοι οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ποῦ ὅ,τι ξέρουν γιὰ τὰ Σοβιέτ εἶναι αὐτὰ ποῦ εἶδαν τρεῖς τέσσερις Ἑλληνες δημοσιογράφοι, αὐτὰ ποῦ λένε οἱ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς καὶ αὐτὰ ποῦ γράφονται σὲ μπουκουρῆς.

Μιλᾶω βέβαια γιὰ πολιτισμὸ καὶ ὄχι γιὰ στρατιωτικὰ ἐπιτεύγματα ποῦ τὰ ξέρουμε καὶ τὰ θαυμάζουμε ὄλοι ἄλλὰ ποῦ δὲν ἀποτελοῦν στοιχεῖα πολιτισμοῦ. Πὼς ὅμως μπορεῖ κανεὶς νὰ ἡγηθεῖ ἑνὸς «Ἑλληνοσοβιετικοῦ συνδέσμου νέων» διὰν δὲν ξέρει οὔτε τὴ γλῶσσα οὔτε τὸ τοπίο, οὔτε καὶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ Σοβιέτ;

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς διατυπώνονται ὡς παρατηρήσεις παιδείας καὶ ὄχι πολιτικῆς, γιὰτι παιδεία καὶ ὄχι πολιτικὴ θέλησε ὁ ἰδρυτῆς τοῦ «Ἑλληνοσοβιετικοῦ» νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ συνδέσμου του.

Ἄν ἐπιρροετικὸ γιὰ πολιτικὴ, τὰ πράγματα τίθενται διαφορετικὰ, γιὰτι ἐκεῖ κρίνονται συμφέροντα καὶ ἀντιθέσεις ποῦ ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τοὺς δικούς μας ἐλιγμούς, τίς δικῆς μας παραλείψεις ἢ τίς κολακειές μας. Οὔτε τὰ Σοβιέτ θὰ μᾶς θυμώσουν ἂν δὲν κάναμε τὸν «Ἑλληνοσοβιετικὸ», οὔτε καὶ θὰ συγκινηθοῦνε τώρα ποῦ τὸν κάναμε. Ἡ πολιτικὴ εἶναι ἀρχετὰ ὀμῆ, ὥστε νὰ μὴν ἀλλάζει κατευθύνσεις ἀπὸ τίς πολιτικὲς ἐξυπνάδες μας. Δὲν ἀποκλείω τὴν ἀνάγκη οἱ μικροὶ λαοὶ νὰ ξεσκονίζουν πότε-πότε τίς μπότες τῶν ἰσχυρῶν, αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δουλειὰ οὔτε τῶν νέων, οὔτε τῶν δασκάλων τους. Εἶναι δουλειὰ τῆς

πολιτικής, αλλά μ' αὐτὴν δὲν θέλει νὰ ἔχει σχέσεις ὁ «Ἑλληνοσοβιετικός». Ἔτσι λέει τουλάχιστον. Γιατὶ πραγματικὰ τὸ μόνον ποὺ κατ' ἀνάγκην θέλει, εἶναι ἡ πολιτικὴ. Ὅλα τὰ ἄλλα, γιὰ παιδεία, γιὰ ἀνθρωπισμὸ καὶ τὰ λοιπά, κατ' ἀνάγκην εἶναι ἀπλῶς ὠραῖα λόγια, καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο μὰ καὶ δὲν γίνεται παιδεία μὲ εἰκοσιπεντάχρονα μηχανικὰ ἐπιτεύγματα...

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

ΓΙΑΤΙ ΣΙΩΠΟΥΝ ;

Φίλε κ. Μοναχέ,

Στὸ προηγούμενο τεῦχος τῶν «Φιλολογικῶν Χρονικῶν» ὁ ἐκλεκτὸς διανοούμενος κ. Τ. Παπατσώνης μᾶς μίλησε μὲ θέρημ καὶ γνώση γιὰ τὴ μορφή καὶ τὸ ἔργο τοῦ Δημήτρη Καπετανάκη. Ὅπως σωστὰ καὶ ὁ ἴδιος παρατηρεῖ, ἡ μελέτη τοῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι παρὰ μιά σκιαγραφία τοῦ ποιητῆ καὶ δοκιμογράφου ποὺ τόσο πρόωρα τὸν ἔχασαν ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Μεγάλη Βρετανία. Ἔτσι ὁ κ. Παπατσώνης ἔκανε πέρα γιὰ πέρα τὸ χρέος του.

Γιατὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σιωποῦν ; Ὁ κ. Παναγ. Κανελλόπουλος ποὺ καθοδήγησε τὸν Καπετανάκη στὰ πρῶτα πνευματικὰ του βήματα στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας εἶναι καὶ ὁ μόνος ποὺ ἀσχολήθηκε πλατεῖα μὲ τὸ ἔργο τοῦ παλαιοῦ μαθητῆ του, — ποὺ στὴν καρδιά τοῦ ἐλεύθερου κόσμου, στὸ Λονδίον τοῦ πολέμου, τὸν ἀγγίζαν τὰ φτερά τῆς δόξας. Κι' ἔγραψε μιά μελέτη γιὰ τὸν Καπετανάκη στὸ περιοδικὸ «New writing and Daylight» σ' ἓνα εἰδικὸ τεῦχος ποὺ ἦταν ἀφιερωμένο στὸν Ἑλληνα ποιητῆ. Ἐπίσης, στὴν «Ἑλληνικὴ Φωνή» τοῦ περασμένου Μαρτίου ἐδημοσίευσεν δυὸ ἀκόμη ἀρθρα.

Ὅμως ὅλοι οἱ ἄλλοι σιωποῦν.

Νὰ ὀφείλεται αὐτὸ στοὺς λόγους ποὺ ἀναφέρει ὁ κ. Παπατσώνης, δηλαδὴ τὸ μῖσος καὶ τὴ ζήλεια γιὰ τὴ δόξα του ἢ τὴν ἀμορφωσιά ;

Ὅμως ὑπάρχουν διανοούμενοι ποὺ γνώρισαν καὶ προσωπικὰ τὸν Καπετανάκη, παλαιοὶ του συμφοιτητῆς (Δεσποτόπουλος, Βασ. Λαούρδας, Παπαληγοῦρας) καὶ ἄλλοι ποὺ βέβαια ποτὲ δὲν θέλουμε νὰ πιστέψουμε πὼς γι' αὐτοὺς εἰδικὰ ἰσχύουν οἱ παραπάνω λόγοι.

Γιατὶ λοιπὸν αὐτὴ ἡ βουβαμάρα ;

Γιατὶ ξεχνάμε τὸ νέο αὐτὸν Ἑλληνα ποὺ δόξασε τὸ πνεῦμα καὶ τὴν Ἑλλάδα ;

Δικός σας

ΕΠΑΜ. ΜΕΤΑΞΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Στρατὴ Μυριβήλη : «ΤΑ ΠΑΓΑΝΑ,, (Ξυλογραφίαις Ι. Μοράλη)

Ἦτανε οἱ μέρες ποὺ χιόνιζε ἡσυχὰ καὶ σιωπηλά, σάμπως ἓνας ἀστειρευτὸς χειμῶνας νὰ σκόρπιζε τὶς ἄσπρες τούφες τοῦ πάνου ἀπ' τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά. Τὸ χιόνι ἔντυνε μ' ἄσπρα τὶς σκεπαστὲς βρύσες, ξαπλώνονταν πυκνὸ πάνου στοὺς δρόμους τοῦ δάσου, στὰ ἐλάτια καὶ στὶς ἀνηφόρες κι' ἀπὸ τὰ χαμηλὰ παρεθύρια τῶν σπιτιῶν δὲν μπόραγε νὰ δεῖ κανεὶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἀτέλειωτη ἄσπρη λαγγαδιά, ποὺ τὸ μπόϊ τῆς ἔφτανε ὡς ἐκεῖ ποὺ ἦτανε τὰ σανιδώματα τοῦ σταύλου, ποὺ χουχούλιζε ἡ Κοκκίνα, ἡ ὄμορφη γελάδα μὲ τὰ πλούσια χαιμαλιά καὶ τὰ μεγάλα μαστάρια. Ὀλημερίς μασούλαγε ἄχυρο καὶ χόρτα. Ὅσες βολὲς ἡ γιαγιά ἄνοιγε τὴν πόρτα γιὰ νὰ μπεῖ, ἄρχιζε νὰ μουκάνιζει καὶ σήκωνε ἤρεμα τὸ κεφάλι μὲ τὰ λυπημένα μάτια πρὸς τὸν κρῦο ἀέρα καὶ τὸ χιόνι ποὺ ξωρμούσε σούσουμο μέσα. Κι' ὅταν πάλαι ἔμενε μόνη, μπόραγε νὰ τὴν ἀκούει κανεὶς ὡς πάνου στὸ παραγῶνι, πὼς μουκάνιζε τρομαγμένη στὴ μοναξιά της, ὅταν ὁ ἀέρας τράνταζε ἀπ' τὰ θέμελά του τὸ σάπιο παχνί της.

Κάπου στὴ Πίνδο γινότανε ὅλα τούτα, σὲ κείνη ἐκεῖ τὴν πλαγιά ποὺ ἔπεσε τώρα δὰ μὲ τὸν πόλεμο τῆς Ἀρβανιτιάς, ὁ ἀγαπημένος φίλος, τὸ σταυραδέρφι μὲ τὴ χρυσή κόμη καὶ τὸ ἔκστατικό μέτωπο. Μιά σφαῖρα, ἓνα κομματάκι πυραχτωμένο σίδερο στὴν καρδιά (κι' ἄς μὴν εἶχε προγονικὴ πυρολατρεία σὸν τὸν κ. Παρασκευᾶ) καὶ πάρτο κάτω τὸ παλλικάρι. Ὅταν ὕστερις ἀπ' τὴ μάχη μαζεύτηκε ἀπ' τὸ νοσοκομειακὸ συνεργεῖο τοῦ συντάγματος, βρεθῆκανε κάτι τραγούδια στὴ τσέπη του. Ἦτανε καὶ λίγο ποιητῆς ἐτοῦτος.

Ἡ τελευταία χιονοθύελλα βάσταξε οὐλα τὰ Χριστούγεννα κι' ὅλο τὸ Δωδεκάμηρο. Χαρὰ γιὰ τὰ παγανά καὶ τοὺς καλλικαντζάρους ποὺ ξετρελλένονται γιὰ κάτι τέτια καμώματα τῆς φύσης. Πειραχτήρια καθῶς εἶναι, μπαίνουνε μπροστὰ στὶς χωριάτισες καὶ δόστου, τὶς μπόδανε νὰ δουλέψουν, βάνουνε τρικλοποδιές στὶς κοπελλίες μὲ τὰ καλοδεμένα καπούλια, πέφτουνε κατόπι πάνου τους καὶ τσοῦπ, τὶς μαδάνε τρίχα, τρίχα κάτω ἀπ' τὸ μισοφόρι τ' ἀνέγγιχτο μέρος. Ἐκεῖ λίγο πὶδὸ κάτω ἀπ' τὴν κοιλιά. Σορμισμένοι ν' ἄνε τοῦτοι οἱ γιδόφυτοι Παναγιᾶ μου ! Ἦτανε δουλιὰ καὶ δουλιὰ νὰ πᾶνε στὴ βρύση νὰ φέρουν νερό, ἦτανε δουλιὰ νὰ κόψουν ξύλα καὶ νὰ τὰ φέρουν στὸ σπιτικό, δουλιὰ νὰ φέρουν τὸ γάλα ἀπ' τὸ παχνί, δουλιὰ νὰ φτυαρίσουν τὸ χιόνι ἀπ' τὴν εἴσοδο γιὰ νὰ μὴ φραχτεῖ καὶ σκεβρώσει ὀλότελα ἡ πόρτα. Ἄμ, ὁ φόβος ἦτανε πιότερος γιὰ τούτα τὰ ἔξαποδῶ, τὰ γκρακατοῦσια ποὺ κατουρούσανε τὶς στάμνες καὶ τὰ τεντζερέδια. Ἄν λάχαινε νὰ πιεῖς ἢ νὰ φᾶς μπουκι ἀπὸ δαῦτα μέσα, μαγαριζόσουνα δλάκερη τὴ χρονιά καὶ πρίσκονταν ἡ γλώσσα σου καὶ ξεγναγες καμμιά βολὰ καὶ τὴν ἐμιλιά σου. Ὅχι τάχατες πὼς ἦσανε κακὰ πνέματα τούτα τὰ γαίδουροπρόσωπα, μὰ γιὰ νὰ τὰ καλοπιάσεις ἔπρεπε νὰ βάνεις στὸ μαξιλάρι σου δι-

πλα, ούλο τὸ Δωδεκάμερο, σουσάμι, μέλι και γαρούφαλα μυριστικά. "Ετσι για νὰ τὰ γλυκάνεις τίς μέρες τοῦτες τῆς μεγάλης χαρᾶς. "Αν τὰ ξέχναγες σ' ἐγδικιότανε ὁ πρῶτος, ὁ Κοκκινوترίχης, αὐτὸς πού ἀρχίγευε στὴ μαγαζιότικη κουσοδία. Τὸ δίκιο, δίκιο. Πίσω ἀπὸ μὰς ὑπάρχει κι' ἄλλος κόμορος. "Εκείνος πού τότε βλέπουμε με τὰ μάτια τὸν νοῦ, με τὴ γλώσση κὸρη, τοῦ ὄνειρου, δταν ξε-λειτέσαι δλόσωμος ἀπ' τὸ στρωσίδι σου, μούσκεμα στὸν ἰδρῶ, μ' ἓνα κόμπο κειδὰ στὸ λαιμὸ και φαρρεῦεις ἀκόμα πὼς βλέπεις, βλέπεις τὸ στοιχίῳ, τὸ φάντασμα τοῦ πεθαμένου πατέρα, τὴ σκιά τῆς γρηᾶς πού ξεψύχησε στὴ πόρτα σου χιτὲς βράδυ ἀπὸ πείνα και παγωνιά. "Η γιαγιά ὅμως ἤξερε ἓνα σωρὸ ξόρκια για δαύτους τοὺς κολοσούσουρους τοὺς καλλικαντζαρους τ' ἀνεμοπαίγματα τὰ παγανά. Τ' ἄλεγε κάθε πρωῖνὸ με τὴν ἀνατολὴ και κάθε ἀπόγιομα με τὴ δύση. Κι' ὡστόσο δὲν εἶχε διαβάσει τίποτις (ἦτανε 92 χρονῶ κι' ἔζησε οὐλὴ τὴ ζωὴ τῆς κει πάνω στὴν πλαγιά τῆς Πίνδος) οὔτε ἀπ' τὸν Thomas Kellegroen (Helsingfors 1852) οὔτε ἀπ' τὸν John Peile (Cambridge 1861) οὔτε ἀπ' τὸν δικὸ μας τὸ Λουκόπουλο. ὅπως ἔκανε τώρα ὁ κ. Παρασκευᾶς τοῦ κ. Μυριβήλη για νὰ φτιάξει τὴ Συγκριτικὴ μυθολογία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ) και νὰ πάρει συγχαρητήρια και ραβασάκια ἀπ' οὐλλες τίς ἀκαδημίες τοῦ κόσμου, ἢ μᾶλλον τίς πιὸ ἐπισημες τοῦ κόσμου. Βέβαια, εἶνε ἄξια πράματα τοῦτα. "Αν με καλορωτήσεις θὰ πῶ ὅτι μ' ἄρεσαν πολὺ κείνα κει τὰ παιγνιδιάσματα τῶν καλλικαντζαρων ἐκεῖ στὸ πολύχρωμα νερένιο συντριβάνι τοῦ Ζάππειου (ὅπως τὸ ἔδιναν προπολεμικὰ μ' ἀπανωτὲς ἐναλλαγὲς χρωματισμῶν. Τώρα πού νερό...) παραμονὴ τὰ Φῶτα. Εἶνε εὐρημα ὅτ' ἀλήθεια, ὄχι μονάχα τῆς ἰδέας, μὰ και τὸ μέρος πού τοποθετεῖ τὰ σκηινὰ του με οὐλους ἐκειοὺς τοὺς τρολλόζουρνάδες πρωταγωνιστῆς. "Ολάκερη ἢ "Αθήνα δὲν θ' ἄχε πιὸ κατάλληλη γωνιά για νὰ δεῖξει τὴν πεδιλοσύνη τοῦ λόγου του ὁ συγγραφέας, γιατί καμμιά βολὰ σὲ συγκ νοῦν ἰδιαίτερα κατὶ μέρος πού τὰ ἔζησε ἀπὸ κοντὰ, κάποιες ὅμοιες ἄς ποῦμε στιγμές, μ' ἓνα ἀγαπημένο πρόσωπο στὸ πλευρὸ. Καί κείνο κει "Η κυρία Πεπερη, τὸν "Ιωσήφ, στὴν ἐπιγραφή τοῦ Βύρωνα, ἔ, ναί, ἔχει δίκιο ὁ ἄνθρωπος. Με συγκινεῖ τ' ἀγαλμα τῆς "Ελλάδας, ὄχι βέβαια για τὴν τέχνη του (ἀνάμεσα κλασσικὸ και κακὸ γούστο τῆς ἐποχῆς μας) μὰ για κείνα τὰ βυζιά τῆς τὰ ὀλόρθα και τὰ πλατιά (πὼς νὰ τὰ πῶ;) πού μοιάζουνε καταπληχτικὰ μιάς μεγαλόσωμης γερμανίδας σαρανταπεντάρας, τῆς Frau Gelsman, παραμὰνα σὲ κάποιο σπῖτι φιλικὸ, πού στάθηκε ἢ πρώτη μας ἐρωμένη. "Ητανε τότες ἀκόμα πού ἀσελοῦσαμε με τὴ σκέψη, ἐγὼ κι' ὁ ἐφηβος φίλος μου, πού τὴ μοιραζόμασταν τὰ βράδια (θυμᾶσαι Μίλτο;) στὸ κρεββάτι τῆς. Κι' ὅταν μέναμε μόνοι... "Ας εἶνε καλὰ ἢ γυναῖκα, ἂν γλύτωσε ἀπ' τὴ χιτλερικὴ θεομηγία. Μᾶς θυμᾶται; Ποιὸς ξέρει. Τὸ λοιπὸ, ἢ γιαγιά ἤξερε ἓνα σωρὸ ξόρκια και τ' ἄλεγε σιμὰ στὴν ἀνάμενη θράκα τοῦ τζακιοῦ με σιγανὴ φωνή, σὰ νὰ προσεχότανε στὸν ἄορατο θεότης :

«Κακογάρτι ἀγερικὸ και παγανὲ σουσουμί
σουφτιαξα για τὸ πόδι σου νιοκέντητο πασοῦμι...!»

Κι' ὕστερις ἔκαιγε στὴ φωτιά ἓνα στιβάλι τοῦ παλποῦ, πέτσινο, ἀπὸ τότες πού πάγαινε στὸ κυνήγι τῆς ἀλεποῦς, σάν τὸ παλοῦ τοῦ κ. Παρασκευᾶ. "Η καπνία πλημμύριζε τὸ δῶμα κι' ἢ μυροδιά τοῦ κάμενου πετσιοῦ σκαρφάλωνε στὴ μύτη και χωνόταν στὰ ρουθούνια, ἀνέβαινε στὰ μάτια και τὰ ἔτσουζε. Δάκρυα τρέχανε τὸ ἓνα πίσω ἀπ' τ' ἄλλο. Μὰ κείνη ξακολουθοῦσε :

«Σουσάμι και γαρούφελλα και μέλι θὰ σοῦ πάρο
τὸ Δωδεκάμερό μου ἀπὸ νὰ μὴ λογιέμαι χάρο...!»

Και δώστου ξόρκιαγε. "Εμεῖς τὰ παιδιὰ τήνε κυτοῦσαμε στὰ μάτια:—Και τώρα γιαγιάκα δὲν θ' ἄρθουνε τὰ καλλικαντζάρια;—Οὐδὸχι ἰνῶκαμι, δὲ θὰ ματάρθουν πλιά... "Ισως και νὰ λυπόμασταν πού δὲν θὰ ματαρχόταν πλιά. "Ελα ὅμως πού τὰ φοβόμασταν κι' ὄλας και τὰ βράδια κουκουλονόμασταν δταν ἔξω ροβόλαγε καβαλλάρης ἀνεμοπόδαρος τίς πλαγιές, ὁ ἀέρας. "Η μικρὴ ἀδερφὴ ξύπναγε:—"Αχοῦς; "Εβγαζα μόλις τὸ κεφάλι ἀπ' τὴν ἀντρομίδα κι' ἔβλεπα τὸ τρομαγμένο μουτρακι τῆς στὸ μισόφωτο τοῦ ὀλονύχιου καντηλιοῦ, τ' αὐτάκια τῆς ὄμοια με δυὸ κοχυλάκια, τενωμένα στὸ χειμωνιάτικο πανηγῆρι:—Κοιμήσου Χρυσούλα, αὔριο ἔχομε Φῶτα κι' ἁγιασμούς. Δὲ θὰ ματάρθουν πλιά τὰ καλλικαντζάρια... Καί κείνη ὑπάκουε και σκεπαζότανε. Τώρα τούτη (ἢ Χρυσούλα) εἶνε κάπως σάν τὴ Γιολάννα τοῦ κ. Δεματᾶ, τρυφερὴ, ντελικάτη, ὅμως μ' ἀνίδεη καρδιά ἀπ' τὴ μάθηση τῶν βιβλίων ἐκείνης κι' ἀπ' τὴν κοινωνικὴ θέση τῆς. Κορίτσι τοῦ λαοῦ. "Ολα τοῦτα στέχουνται ὁμορφα μέσα στὰ «Παγανά» ὅμως δὲν εἶνε ἐκεῖνο πού ζητούσαμε ἀπ' τὸν κ. Μυριβήλη. Ξανασέρνεται παρακλητικὰ ἢ σκέψη ἀνάμεσα στίς σελίδες τῆς «Δασκάλας» του, τῆς «Ζωῆς ἐν τάφῳ» στὸ «Βασίλη τὸν "Αρβανίτη» και ψάχει νὰ βρεῖ κείνα πού γεύτηκε ἄλλοτες, τὸν πλούσιο καρπὸ τῆς γνώσης, τὰ καλοβαλμένα εὐρήματα και τίς στοχασίς τοῦ συγγραφέα. "Εδῶνὰ ἐντοπίζεται στὴ δρᾶση ἐνὸς σαλονιοῦ (ὑπάρχουν τέτια πνευματικὰ σαλόνια στὴν "Αθήνα; Αἰθέρα, ἰώδιο και βρωμιά μυρίζουνε ὄλα. Σνομπαρία κι' ἀντιγραφὲς ἀπ' τὰ βιβλία τοῦ Πῶλ ντὲ Κῶκ) και στὸ Ζάππειο, πού για τοῦτα μίλησα παραπάνου. "Υστερις ποιὲς εἶνε οἱ τραγικὲς ἀπόψεις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν; Φτάνει τάχα νὰ δικαιοθεῖ ὁ πόνος μᾶς δεσποινιδούλας τῆς ἐποχῆς μας (πού ἔχει και τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα. Πού εἶσαι Καισαριανή!) ὅπως ἢ Κατερίνα πού ἔγινε φίρμα τοῦ πατέρα τῆς στὴ βιομηχανία του κ.λ.π. "Αντίθετα θ' ἄπρεπε νὰ νοιώθει ἱκανοποίηση—γυναῖκα ἱκανοποίηση ὅπως τὴ θέλει ὀφροῦντ—νὰ βλέπει τ' ὁμορφο πρόσωπό τῆς παντοῦ, στίς βιτρίνες, στίς ρεκλάμες τοῦ κινηματογράφου, στὰ κουτιά τῆς πούντρας, στὰ ρούζ κι' ὅπου ἄλλου χρειάζότανε. Γιατὶ μάτια μου τούτη, ὅπως φανερόνεται κειδὰ μέσα δὲν εἶνε παρὰ μιὰ σημερινὴ γυναῖκα, με τὴν ἀγωγή τοῦ ψευτο-ρομαντισμοῦ και τίποτις περισσότερο.

Αὐτὸ βέβαια θὰ γινόταν πιστευτὸ τότες μονάχα, ἂν ἢ Κατερίνα ἦτανε μιὰ μπλαζὲ ἀπὸ πραγματικὰ κοινωνικὴ κούραση, ἢ ἂν εἶχε περάσει τὰ τριανταπέντε τῆς χρονάκια, χωρὶς καμμιά σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση. Γινόταν δηλαδὴ στεῖρα. Τὸ παρατράβηγμα ἀκόμα τῆς ἱστορίας, χωρὶς νὰ σὲ κουράζει (τὸ τελευταῖο πρέπει νὰ τόνιστεῖ ἰδιαίτερα) ἀς φέρνει σὲ κάποιους δισταγμούς για τ' ἀλληλένδετο τῶν γεγονότων πού παρουσιάζονται ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους κι' ἀγερικὰ. "Αν εἶνε δυνατὸ τάχα ἓνας καθηγητῆς, καλομαθημένος ἀπ' τὴν κυρία "Αριάνη, με τ' ἄσπρα σεντόνια τοῦ κρεββατιοῦ τους, τὰ καλοριφέρ και τίς ἐντριβὲς καμμιά βολὰ στὴν ἄδεια ραχοκοκκαλιά του, νὰ τότε πάρει ὁ ὕπνος στὰ καλὰ καθοῦμενα με δυὸ, τρία λικέρ—πού τ' ἄχε κι' ὄλας συνηθίσει ἀπὸ φοιτητῆς στὴ Γερμανία—σ' ἓνα παγκάκι στὸ Ζάππειο, σάν ἐκεῖ τὸν Παρινὸ μοσομαγάκα, σιμὰ στ' ἀγαλμα τοῦ λόρδου Βύρωνα. Τόση ὦρα ὕπνο, Γενάρης μῆνας και νὰ μὴν πάθει κρυοπαγήματα; Σάν... ἀπίστευτο. "Αν ὅμως συνέβη πράγματι εἶσαι, θ' ἄτανε ὁ ἰδανικὸς φρουρὸς στὸ μνημα τ' ἀγνώστου τῆς χειμωνιάτικης νύχτες, "Ας δηλώσει: Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο, "Υπουργεῖον Στρατιωτικῶν. Λίγο μοῦδιασμα στὰ δάκτυλα, ἄλλο τόσο στὰ γόνατα κι' ὕστερις περδίκη. Θαῦμα. "Ωστόσο οὐλα τοῦτα

1 B Reiberhs: Volkslieder—1872.

είνε λόγια. Τὰ «Παγανά» ἔχουν ἀτμόσφαιρα σπάνια γιὰ ἓνα ἑλληνικό βιβλίο. Τὸ διαβάξεις εὐχάριστα καὶ συλλογιέσαι πράματα λίγο πικρά, λίγο εὐχάριστα. Ἡ fūga στὰ περασμένα, γίνεται μὲ τὸν ἀνάλλαχτο ρυθμὸ τῆς ὁμορφιάς πού σὲ μπάζει μονομιᾶς στὸ δικό της κόσμο. Ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου προβάλλει ἀνάμεσα ἀπὸ κάθε φράση. Τὸ κατρακύλισμα δὲν εἶνε ἀπότομο. Ἐρχεται σιγανό, σὲ παρασύρει κ' ἀφίνεσαι χωρίς διαμαρτυρία...

Τί κρίμα ὁμως πού τοῦτο τὸ βιβλίο γράφτηκε μέσα στὴν κατοχή. Ἡ ἐποχὴ τοῦτη ἀφῆσε στὸν ἄνθρωπο (ὄχι στὸ ρωμό, στὸν ἄνθρωπο) τὰ βαθύτερα τραύματα, τὶς χαρακίες τῆς πείνας, τῆς σφαγῆς καὶ τῆς φωτιάς. Γιὰ τὸν κ. Μυριβήλη ὅλα τοῦτα εἶνε σὰ νὰ πέρασαν ξώπετσα, ἐπιδερμικά. Τίποτις δὲν δείχνει τὴν ἀνησυχία του, τὸ στοχασμὸ του γιὰ τὸν πόλεμο, γιὰ τὰ μπλόκα, τοὺς τσολιάδες καὶ τὰ Εσές. Σὲ ποῖο σημεῖο τῆς ψυχῆς του μπόρεσε ν' ἀποταμιέψει τόση ἡρεμία καὶ τόση γαλήνη εἶνε παραξένο. Τὴν ὥρα πού σίγουρα ἔξω ἀπ' τὸ παρεθύρι του βροντολαλοῦσε ἡ μπότα τοῦ γερμανοῦ κ' ἡ μπαγιονέτα τῆς ἀσφάλειας τρυποῦσε τὴ σάρκα τοῦ ἀγωνιστή, ὁ κ. Μυριβήλης εἶχε κουράγιο νὰ βάζει ἓναν καθηγητή. Ἐναν πρύτανη καὶ κάποιους ἄλλους κυρίους νὰ συζητᾶνε γιὰ καλλιαντζαρους, γιὰ παγανά καὶ παραμύθια. Τί θ' ἄλεγε ὁ Μπαλαφάρας γιὰ μιὰ παρόμοια πράξη; Ἄν ὑπηρετοῦσε στὸ σύνταγμα του, σίγουρα θὰ τότε τουφέκιζε γιὰ λιποταξία. Καὶ δὲν θ' ἔχε πολὺ ἄδικο ὁ ἄνθρωπος. Τὴ θέση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, θὰ μπορούσε νὰ τὴν πάρει μιὰ παράνομη ἔκδοση τοῦ «μεσονυχτίου» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τοὺς «Μακί»² τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, πού μέσα στὰ κακοτυπωμένα, τὶς περισσότερες βολές, βιβλία τους κλείνανε τὴν ἀγωνία ἑνὸς λαοῦ, τὸ χρονικὸ τῆς ἀντίστασης, τὴν ἀναβίωση ἑνὸς καινούργιου κ' ἀρίφνιτου πολιτισμοῦ πού ξεπηδοῦσε τὴν ὥρα κείνη μὲς ἀπ' τὶς στάχτες καὶ τὰ χαλάσματα, κυρίαρχος καὶ δυνατὸς σὲ κάποια παρισινή κατακόμβη. Ἄς εἶνε. Δὲν προχωρῶ περισσότερο γιατί φοβᾶμαι τὸ μάτι τοῦ δράκου πού παραφυλάει πίσου ἀπ' τὰ ἄδρατα τείχει τοῦ σημερινοῦ ἀφανισμοῦ. Τὰ «Παγανά» εἶνε ἡ ἱστορία ἑνὸς σοφοῦ (θὰ μπορούσαμε νὰ τότε ποῦμε τέτιον τὸν κ. Παρασκευᾶ;) πού γιὰ τὴ μάθηση, γιὰ τὸ σκοπὸ του, γιὰ τὸ σύγγραμμα τῆς «Συγκριτικῆς μυθολογίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», παράτησε οὐλες τὶς ἄλλες χαρὲς. Τὶς χαρὲς τῆς ζωῆς.

Τὴν ἔπαθε δηλαδή σάν τὸν σοφὸ τοῦ Παπαντωνίου :

Σοφέ μου τὸ τετράσοφο
πού σὲ φωτᾶει λυχνάρι,
ν' ἄτανε λέει φεγγάρι
καὶ σὺ εἴκοσι χρονῶ...

«Σερενάδα στοῦ σοφοῦ τὸ παράθυρο=Θεῖα δώρα».

Ὁ κ. Μυριβήλης μᾶς χάρισε ἓνα καλὸ βιβλίο. Ὅποιος ἀμφιβάλλει ἄς τὸ διαβάσει.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΡΙΑΝΟΣ

² Βλέπε καὶ σχετικὸ σημεῖωμα στὸ φύλλο 30-31 τῶν Φιλ. Χρονικῶν.

ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Ἐγὼ μπροστά μου πέντε ποιητικὲς συλλογές. Πέντε βιβλία μὲ τραγοῦδια πού τὸ καθένα προσπαθεῖ νὰ κλείσει στὶς σελίδες του κ' ἓναν κόσμο δικό του. Εἶναι φανερὲς οἱ προθέσεις τῶν ποιημάτων αὐτῶν. Ὁ πόλεμος τῆς Ἀρβαντιᾶς, ἡ ἀντίσταση, ἡ λευτεριά κ' ἡ ἐπανάσταση κρατοῦν τὸν πρώτο ρόλο ἐδῶ μέσα. Γραμμένα ἄλλα σ' ἓναν τόνο τεταμένο, πλημμυρισμένο ἀπὸ συγκίνηση καὶ αὐτοξέταση καὶ ἄλλα σ' ἓναν τόνο χαμηλὸ καὶ μελίχιο, ὑψώνουν ὡστόσο τὴν εὐχὴ ὡς τὴ δοξολόγηση καὶ τὴν ἀπευχὴ ὡς τὴν κατάρα. Τίποτα δὲν ἔχουν τὸ ἥρεμο. Οἱ αἰσθήσεις βρίσκονται σὲ διέγερση. Ὑμνοῦν, στιγματίζουν, ἀγάλλονται. Ζοῦν ἐντατικά τὸ δράμα τῆς καταστροφῆς, τὸν παρόντα καὶ τὸν μελλούμενο κίνδυνο μᾶς καινούργιας σύρραξης τῆ χαρὰ μᾶς παγκόσμιας εἰρήνης. Ὡστόσο ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κινοῦνται τὰ ποιήματα αὐτά καὶ ἡ ἀδυναμία τους νὰ δημιουργήσουν μέσα μας πνευματικὸ κρᾶδασμό, μᾶς συνδέουν μᾶλλον χαλαρὰ πρὸς τὰ συναισθήματα τῶν ποιητῶν, πού δὲν κατορθώνουν νὰ μᾶς ὑψώσουν ἀπὸ μέσα ὡς τὸ ἦθος τῆς φωνῆς τους, ἡ ὁποία γιὰ τοῦτο δὲν μένει ἄλλο, παρὰ φωνή. Ἄς δοῦμε :

Νίκου Δ. Παππᾶ : (ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΩΝ ΑΘΩΩΝ)

Ἡ ἀξία ἑνὸς βιβλίου μετριέται ἀπὸ τὴν ἀνάδοσή του, ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι παρατείνεται μέσα μας, ὅταν τελειώνουμε τὴν ἀνάγνωσή του, ὅτι μᾶς ἀπασχολεῖ ἔντονα σάν συναίσθημα κ' ἐπανερχεται συχνὰ ἀργότερα σάν πνεῦμα γιὰ νὰ μᾶς γίνει πρόβλημα κ' ἐρωτηματικὸ. Ὁ κ. Παππᾶς, μὲ τὰ εἰκοσιενιά του τραγοῦδια μᾶς φέρνει πότε πότε, τὶς εὐτυχιμένες τοῦτες στιγμὲς νὰ τὶς ζήσουμε ἀπομονωμένοι μέσα σὲ μιὰν αὐτοπερισυλλογῆ, ἐμπλέκοντας τὴν ψυχὴ μας στὸ μόλις τελειωμένο δράμα τοῦ πόλεμου καὶ τῆς καταστροφῆς, πού ὁμως ὄσσην ἐνταση ἔχει ἄλλο τόσο λίγο διαρκεῖ. Μᾶς μεταδίδει αὐτὸν τὸν βραχύβιο παλμό, ὅταν κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μας, βλέπουμε τὶς σελίδες του ν' ἀνιστοροῦν τὸ χρονικὸ τοῦ πόλεμου καὶ τῆς ἀντίστασης, ἔτσι καθὼς τὸ ζήσαμε προλίγου ἀκόμα, μὲ φωτιά καὶ μ' ἀτσάλι. Αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι κ' ὁ λόγος πού παρουσιάζεται ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ βιβλίου του σάν ἀπλή θεματογραφία πού ὅσο κ' ἂν θερμαίνεται ἀπ' τὴ ζωντανὴ φωτιά μᾶς ἀνήσυχης ψυχῆς, ἀπὸ τὴ νωπὴ ἀκόμα συμφορὰ τῆς φυλῆς μας, δὲν μᾶς δίνει τὸ ντιρέκ τῆς δύναμῆς του. Ἡ προσπάθειά του κυμαίνεται ἀνάμεσα στὸ νοητικὸ στοιχεῖο πού ζητεῖ νὰ γίνει στοιχεῖο ἀνθρώπινο. Βέβαια, τὰ διαλεχτικά ρεῦματα τῆς ποίησης τοῦ κ. Παππᾶ, ἐξυψώνονται σὲ συγκρούσεις ἐσωτερικῆς καὶ πνευματικῆς ὑψῆς. Μποροῦμε ὁμως νὰ ποῦμε πὼς ἡ ὕλη πού συμπυκνώθηκε μέσα του ἀπὸ τὶς πολλαπλὲς ἐναλλαγές καὶ τὶς δραματικὲς συγκρούσεις μᾶς σκληρῆς κ' ἀπάνθρωπης κατοχῆς, δὲν πέρασε ἀκόμα ξεκάθαρη ἀπὸ τὸν λεπτότατο σωλήνα τῆς ποιητικῆς του φλέβας καὶ δὲν μπόρεσε νὰ πάρει μορφικὴ ὀντότητα, ἐξωτερικεύοντας σήμερα τεμαχισμένα τὶς ἐντυπώσεις του. Γιὰ νὰ δώσει ἓνας ποιητῆς, ἓνας συγγραφέας, ἓνας καλλιτέχνης τέλος, τὸ δράμα αὐτὸ σὲ ὅλο τὸ ἀπροσμέτρητο καὶ ἰλιγγιώδες του βάθος, δὲν φτάνει νὰ τὸ ἔζησε ἡρωϊκὰ μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀφίσει νὰ περάσει πάνω ἀπὸ τὴν τροχιά τοῦ χρόνου, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸ ἀναλύσει μὲ ἡρεμία, νὰ τὸ ἀκρο-

αστεί, να τὸ ἐρευνήσῃ συνειδητά, νὰ τὸ πιστοποιήσῃ. Καὶ τότε μόνο θὰ μᾶς κάνει νὰ πιστέψουμε ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ μᾶς περιγράφει σήμερα σὲ στίχους δὲν τὰ σκέφτηκε ἀπλῶς, ἀλλὰ τὰ ἐνίωσε νὰ τὸν κακλύζουσιν, νὰ τὸν συνθλίβουν νὰ τὸν καταπονοῦν. Αὐτὴ ἡ διάθεση τῆς ἀνάγκης, ἡ φυγὴ πρὸς τὰ πίσω, εἶναι τὸ κεντρικότερο αἰσθημα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἡσυχάσῃ τὴν ἀγωνία του μέσα στις γαληνεμένες ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴν ἀπόσταση μέρες. Γι' αὐτὸ, διαβάζοντας κανεὶς τὸ «Αἷμα τῶν ἀθῶων» ἔχει τὴν αἰσθησὴ μιᾶς χρονογραφίας μᾶλλον, ὅπου ὁ χρονογράφος ζήτησε νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὴ λήθη περιστατικά καὶ αἰσθήματα ποὺ τὸν ἀπασχόλησαν περισσότερο ἀτομικά, παρ' ὅλη τὴν προσπάθεια ποὺ καταβάλλει νὰ προσεγγίσει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸν ἀναγνώστη. Ἀλλὰ ὁ κ. Παππᾶς εἶναι ἕνας ποιητὴς μὲ αἰγούρο ταλέντο. Καὶ δὲν ξεοφλάει μὲ τὸ «Αἷμα τῶν ἀθῶων» γιατί ὑπάρχει καὶ τὸ δικό του αἷμα, τὸ κόκκινο καὶ τὸ δυνατό. Τὸ γνήσιο αἷμα του.

Μήτσου Ν. Τσιάμη : (ΣΠΟΝΔΗ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ)

«Ποῖος θὰ σαλπίζει ἕνα παρῶν, στὴν ὕστερη ὥρα τούτης τῆς Εἰρήνης»; Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ πει αὐτὸ καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους ὁ κ. Τσιάμης, ποὺ ἔχει δακρυσομένα ἀκόμα τὰ μάτια του ἀπὸ τὸν καπνὸ τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους καὶ τ' αὐτὰ βουλομένα ἀπὸ τις κραυγὲς τῶν ἐτοιμοθανάτων, ἐκεῖ στις μακρυνὲς πλαγιὰς τῆς Πίνδος καὶ τῆς Μοράβας. Δὲν ξέρω ἀν βρέθηκε κεῖ πάνω ὁ κ. Τσιάμης, ἀν πολέμησε, ἀν χτυπήθηκε μὲ τὸν συνάνθρωπό του ἐπειδὴς ἔτσι τοῦ τὸ προστάξανε, ὡστόσο ὁ πόνος ποὺ διοχετεύθηκε μέσα του ἀντικρίζοντας ἀνάπρηο τὸν ἀδερφό του, τὸν ἔκαναν νὰ νοιώσῃ ὡς ἕνα μεγάλο βαθμὸ τὸ δράμα ποὺ παίχτηκε κάπου ἕνα ἑξάμηνο στις πανύψηλες χιονισμένες κορφές καὶ ποὺ κατέβηκε ὡς ἐμᾶς, στὴν πολιτεία, γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ἐπὶ τέσσαρα ὀλάκερα χρόνια. Σκλαβιά καὶ μιζέρια. Μπλόκα καὶ προδοσιές. Παρὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἀνισότητά τῶν στίχων του καὶ τὴν τριμμένη καὶ ξεπερασμένη πιά ἐκφραστικὴ τους, μᾶς δίνεται κάπως ἡ εὐκαιρία νὰ ξεχωρίσουμε τὰ χαρακτηριστικά μιᾶς σχετικῆς προσωπικότητος ποὺ πάει νὰ ξεπηδήσῃ, μὲ κάποια προσπάθεια βέβαια, ἀπὸ τ' ἀμφίβολα βάρη τους καὶ νὰ πάρει ὑπόσταση ἀνάμεσα μας. Ὅλα κυλοῦν μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τοῦ 40—41 τὴν ποτισμένη μὲ πικρία, σὲ μιὰ κλίμακα εὐλοχρῶν συναισθημάτων, ποὺ ὅμως περνοῦν ξώδεσμα, δὲν σὲ ματώνουν. Τίποτα περισσότερο. Καὶ τοῦτο, γιατί ὁ κ. Τσιάμης πνίγεται μέσα στὴν ἴδια του συγκίνηση ποὺ τὸν τρομάζει καὶ τὸν ἀφοπλίζει. Ἀναγκαστικά λοιπὸν γίνεται ἕνας ἀπλὸς τραγουδιστὴς ποὺ ὅσο κι' ἀν προσπαθεῖ νὰ μπεῖ στὸν κύκλο τοῦ ἀντιμιλιταριστικοῦ πνεύματος, ὅσο κι' ἀν θέλει νὰ δώσει τὸν ὀβολό του γιὰ τὸ οἰκοδόμημα στὴ μέλλουσα παγκόσμια εἰρήνη, μένει ἐντοπισμένος στὴ γωνιά του. Οἱ στίχοι ποὺ δίνουν τὴν ψυχικὴ δύναμη σ' ἕνα λαό, λείπουν ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ κ. Τσιάμη. Ὅπως λείπουν κι' ἀπ' ὅλη τὴ μεταπολεμικὴ ποίηση τῆς γενιᾶς μας, ποὺ δὲν μπορεῖ ἀκόμα νὰ τραγουδήσῃ τὸν μεγάλο παλμὸ τῆς ἀντίστασης, τίς μεγάλες ἰδέες. Ὅχι εἶναι. Ὁ κ. Τσιάμης δὲν ζήτησε κάτι τέτιο, τ' ἀναφέρει ἐξ ἄλλου κι' ὁ ἴδιος στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του μὲ ἀπλότητα καὶ συγκίνηση. Ὅπως ταιριάζει σ' ἕνα ποιητὴ.

Κρίτωνα Ἀθανασούλη : (Ω ΓΛΥΚΥ ΜΟΥ ΕΑΡ...)

Τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τοῦ μικροῦ Ἀλέξη ποὺ πῆγε στὸν πόλεμο καὶ σκοτώθηκε καὶ τὸν κλαίει ἡ μάνα του κι' ἡ ἀδερφή του : (ἄγουρε κι' ὁμορφὲ μου ἀνθὲ ποὺ κοίτεσαι, ποὺ ν' ἄσαι—ποὺ τάχα ν' ἀπαλόγυρες, ποὺ τάχα νὰ κοιμᾶσαι...) κι' ὁ «Τάφος» τοῦ Παλαμᾶ : (Ἀφιαστο κι' ἀστόλιστο τοῦ Χάρου δὲν σὲ δίνω—Στάσου μὲ τὰνθόνηρο τὴν ὄψη σου νὰ πλύνω), εἶνε οἱ ἀφετηρίες τοῦ κ. Ἀθανασούλη ἢ καλλίτερα τὰ στοιχεῖα ποὺ ἦρθαν νὰ συμπληρώσουν τὸ δικό του πόνο, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατατροφὴ καὶ τὸ δράμα ποὺ ἔζησε. Ποὺ ζήσαμε. Ὁ κ. Ἀθανασούλης μπορεῖ νὰ μὴν εἶνε ποιητὴς βαθύς, πρωτότυπος, νὰ μὴν ἐκφράζει ὅσο οἱ ἄλλοι—ποῖόν νὰ πῶ ;—τὴ σημερινὴ ψυχὴ, ἀλλὰ εἶνε δίχως ἄλλο προσωπικὸς. Ἡ ἐκφρασὴ του πιθανόν νὰ μὴν ἔχει δύναμη, πρωτοτυπία, ὑποβολή, ἀλλὰ εἶνε δική του καὶ εἶνε πάντα ἀνετη καὶ ἐπιμελημένη. Μᾶς δίνεται σὰ μιὰ μουσικὴ δωματίου, σὲ τόνο χαμηλό, δίχως ἐκεῖνα τὰ δυνατὰ σαλλίσματα τῶν πνευστῶν, ὅπως θὰ ταίριαζε στὴν παρούσα στιγμὴ. Στιγμὴ ἐποποιῆς ποὺ ἡ ἐνορχήστρωση τῆς θ' ἄπρεπε ν' ἴταν ὅμοια μὲ θυελώδικη νύχτα, ἔστω κι' ἀν ἀκόμα θρηνεῖ τὸ θάνατο ἐνὸς παιδιοῦ. Γιατὶ τοῦτο τὸ παιδί ἀγωνίστηκε, ἔγινε ἥρωας, θρύλος. Ἔτσι θ' ἄπρεπε νὰ κλαίμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ ποὺ πέσανε πολέμωντας στ' Ἀρβανίτικα βουνά ἢ σὰ σοκάκια τῆς πολιτείας μὲ τὴν ἀντίσταση, ὅταν τὸ χέρι τους ἔγραφε βιαστικά στὸν τοῖχο : λευτεριά ἢ θάνατος ! Ὅταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ σίδερο τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν μισθοφόρων τοῦ Γ' Ράιχ, ξεπηδοῦσαν—ἄγγελοι μὲ πύρινη ἀμφίεση—γιὰ ν' ἀναγγείλουν τὴ νίκη ὡς τὴν ἄλλη ἀκρὴ τοῦ κόσμου. Ὁ κ. Ἀθανασούλης κλαίει Soto Voce. Γιὰ τοῦτο δὲν κατορθώνει νὰ δημιουργήσῃ μέσα μας τὴν ποιητικὴν πειθῶ, νὰ μᾶς παρασύρει, νὰ μᾶς κουρελιάσῃ τὴν ψυχὴ, νὰ μᾶς πλουτίσῃ μὲ ζωντανές στιγμὲς ποιητικῆς ζωῆς, ποὺ νὰ γίνονται καὶ δικές μας στιγμὲς. Ἐχει ὀρισμένα αἰσθήματα, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ συλλάβῃ ὀλοκληρωτικά καὶ πολὺ περισσότερο νὰ μᾶς τὰ μεταδώσει. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα στὸ ψηλότερό τους σημεῖο, ἀντιδρᾶ βίαια γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἑαυτὸ του, προσπαθεῖ νὰ σπάσῃ τὰ δεσμά ποὺ τὸν συνδέουν μὲ τὴν ἀτομικότητά του κι' ἔτσι μὲ τὴ κίνηση τοῦ ἐνοστίχτου καὶ τοῦ πάθους του νὰ μᾶς μπάσει στὸ νόημα τῆς παγκόσμιας δδύνης. Δὲν ξέρω ἀν τὸ δράμα αὐτὸ ποὺ περιγράφει μέσα στους στίχους του ὁ κ. Ἀθανασούλης εἶνε κάτι ἀληθινό, κάτι ποὺ τοῦ γίνηκε. Ἄν ναί, τότες αἰγούρα θὰ μᾶς τὸ ξαναδώσει σὲ καλλίτερον φόρμα, ἀργότερα. Ἄν ὄχι, τότες τὸ δράμα ποὺ μᾶς ἐξιστορεῖ θὰ μείνει ἐντοπισμένο στὸν ἑαυτὸ του, κάτω ἀπὸ τὴ βαριά σκιά τῆς ψυχῆς του ποὺ δὲν θ' ἀργίσει κι' αὐτὴ νὰ ξεασερώσει. Μ' αὐτὸ δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι ὁ κ. Ἀθανασούλης εἶνε κακὸς ποιητὴς. Ὅχι. Δὲν εἶναι μόνο ὄριμος ἀκόμα γιὰ τέτοιες μεγάλες καταστάσεις.

Λευτέρη Ξανθοῦ : (ΟΠΛΙΤΗΣ ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ) (Ευλογραφίες Εὐθύμη Παπαδημητρίου)

Σὲ μερικὰ δράματα ὁ ποιητὴς. Ξεκινώντας ἀπὸ τις προτιμημένες προϋποθέσεις του, φτάνει στὸ σημεῖο νὰ δώσει καινούργια ἀνάπτυξη στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο ποὺ τὸν παιδεύει, νὰ τὸν ξεπεράσῃ κατόπι καὶ νὰ τὰ λησμονήσῃ μὲ λύσεις γιομάτες ἀνθρωπισμὸ καὶ καλωσύνη. Δὲν ξέρω γιατί, ἀλλὰ ὁ κ. Ξανθὸς μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔδωσαν «τόπο στὴν ὀργή» καὶ πέρασαν μ'

ύψωμένο μέτωπο κάτω από τη θεομηνία του πολέμου. 'Ο όπλίτης Φραντζής, είναι όλοι μαζί οι όπλίτες του κόσμου: ο Έλληνας, ο Άγγλος, ο Γερμανός, ο Ιταλός, ο Αμερικάνος, ο Κινέζος, ο Γιαπωνέζος, όλοι οι όπλίτες που πολεμούν ενάντια στην κυβερνήτρα μοίρα τους. 'Ενάντια στο θεό του πολέμου. Κάτω από τα αιωνόβια δάση του Μπόρνεο, στις χιονισμένες στέπες της Ρουσίας, στην Πίνδο και στο Διόμπορο, θά υπάρχει πάντα ένας όπλίτης Φραντζής Γεώργιος του Σπυριδωνος και της 'Ελένης. Μιά μάνα και μία άρραβωνιαστικά. 'Η συλλογή του κ. Ξανθοῦ δὲν περιέχει ποιήματα ἀλλὰ μικρές, σιγαλές, ήρεμες φωνές. Μικρές, σιγαλές, ήρεμες φλόγες, Διαβάζοντάς τα όνειρεύεσαι τόν πόλεμο σά μία νοσταλγημένη χαρά που έσβυσε πάνω στα πέταλλα ενός ρόδου. 'Επεσε άραγε σέ αντίθετο αποτέλεσμα από κείνο που προσδοκούσε; Δέν τὸ πιστεύω. 'Ο κ. Ξανθός δέν θέλησε νά πλαστοουργήσει τόν ποιητικό μύθο μιᾶς έποποιίας, που είχε όλη τή ήρωική αίγλη του έπους και όλη τή φρίκη και τις διαστάσεις τής τραγωδίας. Πήρε μέσα του κι' άφομοίωσε ότι ήταν δυνατό ν' άφομοιώσει στο λίγο διάστημα που τόν χωρίζει από τόν πόλεμο. Τὸ πείραμά του πέτυχε μπορεί νά πει κανείς, μ' όλο που ο τρόπος που μᾶς δίνονται όλ' αυτά δέν ξυπνοῦν βαθύτερη άπήχηση μέσα μας, σάμπως ο πολεμικός μύθος νά είναι κάτι που έσπασε πρὶν ολοκληρωθεῖ, στίς συνειδήσεις μας. 'Οστόσο τὸ διάβασμα αὐτῶν τῶν τραγουδιῶν χωρὶς νά μᾶς δονεῖ, μᾶς κάνει, νά ξεχνοῦμε κάποια προαιώνια μίση, ν' αναπτύσουμε τις συμπάθειες κάποιων λησμονησμένων συντρόφων που άφήσαμε πεταγμένους σέ μία χαράδρα τής 'Αρβανιτιάς, νά χαροῦμε τις δυνατές στιγμές από μία περιπέτεια που λίγο πολύ τή γλυτώσαμε χωρὶς πολλές άβαρίες. Κανένα διάστημα δέν μᾶς χωρίζει άπ' αὐτοὺς τοὺς στίχους, κανένα κενό. 'Εθνικιστές, σοσιαλιστές, κομμουνιστές, ανθρωπιστές, θά βροῦν εκεί μέσα τὸ ἴδιο βιώσιμο στοιχείο: τήν αἴσθηση τής ζωῆς στο ψηλότερο της σημείο. Τὸ λίγο μόνο κακό που στέκεται μ' ένα ερωτηματικό στὰ κλειστά τους χεῖλη είναι, ότι τὸ λυρικό αἶσθημα τοῦ έλευθέρου στίχου του, είναι πολύ άραιό, πολύ μετέωρο και άκαθόριστο, ὥστε μόλις ο ποιητής κατορθώνει νά μᾶς συγκεντρώσει και νά μᾶς ενδιαφέρει σάν ψυχή, σάν καρδιά, σά στοχασμός. Παρ' όλα αυτά ο κ. Ξανθός μᾶς έδωσε ένα γνήσιο ποιητικό βιβλίο: Σήμερα εἶχαμε παντριές. Ζευγαρώσαμε δυὸ ζουζούνια πάνω στο ταπέτο τῶν άγρών. . . Μέσα σέ τρία λόγια κλείνεται ολάκερη ή ψυχή του φανταράκου που αναπαύεται—υπάρχουν ὦρες άνάπαυσης κει πάνω;—κάτω από τόν άνοιξιάντικο ήλιο του μετώπου. Κι' αὐτὸ είναι κάτι πολύ περισσότερο άπ' όλες τις κριτικές του κόσμου.

Μίλτου Σαχτούρη : (Η ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΗ)

Μέσα στην πιὸ ανήσυχη έποχή του αἰῶνα μας, τήν ὥρα που ή γῆς ταράζεται από βόμβες ατομικές, από μυδράλλια και κανόνια ο κ. Σαχτούρης σάν άνθρωπος που ζει έξω άπ' όλο τουτο τὸ δράμα, κάθεται κι' άραδιάζει ολάκερα κατεβατά: (κόβεις τὸ ένα στήθος σου λησμονημένη—έρχεται σέ φωνάζει δέν έχεις πιά μάτια λησμονημένη—έρχεται σέ φωνάζει πηγαίνεις λησμονημένη) και τράβα κορδόνι.

Σίγουρα, ο κ. Σαχτούρης φαντάζεται πὼς κάνει συρρεαλισμό με όλα αυτά, παρανοώντας τή φύση του συρρεαλιστικού ποιητικού λόγου, που σκοπός του δέν είναι νά εκφράζει τὰ έξωτερικά σχήματα τῶν πραγμάτων και τόν έξωτερικό κόσμο εν γενει, αλλά τόν ψυχικό. Και νά τόν εκφράζει όχι με περιγραφικό μέσα, ζωγραφικά, αλλά με λυρικά, μουσικά μόνο. 'Ο Σεφέρης, ο Δρίβας, ο 'Ελύτης, του σταθήκανε δάσκαλοι, χωρὶς όμως νά πάρει τίποτα από αὐτούς, ενῶ αν ζητοῦσε νά

μπεῖ σέ σιγουρότερα πλαίσια, ασφαλώς θά μᾶς έδινε μία πολὺ σοβαρή δουλειά. Είναι καταφανής ή προσπάθεια του κ. Σαχτούρη νά εκφράσει με μοντέρνα μέσα μερικά του αἰσθήματα. Τὰ μέσα του όμως για μία τέτια εκφραση, τόσο τὰ μορφικά, όσο και τὰ ψυχικά, δέν είναι άρκετά. Του λείπει ή δεξύτητα εκείνη τής αἰσθητικότητας, ή άβίαστη προσδοχή και ή καλλιτεχνική μεταποίηση ή άβίαστη έπίσης, τής μεταλλικῆς, τής ξερῆς, γεμάτης ήλεκτρισμό ατμόσφαιρας τής έποχῆς μας, για νά κατορθώσει νά δώσει ένα γνήσιο, ένα ικανοποιητικό μοντέρνο έργο. 'Υστερα, και στο ζήτημα τής τεχνοτροπίας αν περιοριστοῦμε και άποῦ πρόκειται για μόδα μόνο, ο κ. Σαχτούρης ζει τόσο μακριά από τις πηγές τής μόδας αὐτῆς, ὥστε δέν μπορεί και νά τή μιμηθεῖ καλά. 'Η μανία του είδους αὐτοῦ τῶν ποιημάτων τὸν παρασύρει μοιραία, μπορεί νά πει κανείς, σέ θέματα δῆθεν μεγαλόπνοα και ιδεατά, κατὰ βάθος όμως τόσο γενικά και άόριστα, που κατανοῦν χαῶδη. 'Ας διαβάσει τὸ Μπλόκ:

Νύχτα. Δρόμος. Φανάρι. Φαρμακείο.

Σύμπαν στυγνὸ και δίχως γόημα.

Κ' αν ζήσεις άκόμα ένα τέταρτο του αἰῶνα τίποτα δέν θ' αλλάξει. Καμιά έξοδος.

Κι' αν κλείσεις τὰ μάτια όλα θά ξαναρχίσουν από τήν αρχή.

Θά ξαναμποῦν στο δρόμο τής επανάληψης:

Τὸ νύχτα. Τὸ παγωμένο κανάλι. 'Ο δρόμος.

Τὸ φαρμακείο και τὸ φανάρι...

'Υπάρχει ή φρικίαση μιᾶς παράδοξης συγκίνησης στους στίχους αὐτούς. Τι υπάρχει στους στίχους του κ. Σαχτούρη; Κι' ενῶ έχει άναμφισβήτητα μέσα του τή γαλάζια φλέβα του ποιητή, εν τούτοις με τή «Λησμονημένη» του δέν μᾶς δίνει παρά words, words, words, για νά θυμηθοῦμαι και λίγο τὸ Σαίξπηρ.

ΑΛΚΗΣ ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ

Ἐκεῖνο πού λείπει ἀπ' τὴν ἐποχὴ μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς, δὲν εἶναι ἡ ἔλλειψη δράσης κι' ἡ ἔλλειψη ὁμαδικοῦ ἠρωϊσμοῦ. Ἡ ἐποχὴ μας ὑποφέρει ἀκριβῶς ἀπ' τὴν ὑπερβολὴ τῆς ὁμαδικῆς δράσης.

Ἐκεῖνο πού λείπει σὲ παγκόσμια κλίμακα, εἶναι ἡ δημιουργικὴ ἠθικὴ κι' ἡ πνευματικὴ σκοπιὰ μπροστὰ στὴν παγκόσμια δράση.

Ὁ ἑνσαρκωμένος λόγος δὲν εἶναι μονάχα ἓνα θρησκευτικὸ σύμβολο, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀνώτερη πραγματικότητα πού φανερῶνται στὶς ἐκδηλώσεις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἑνσαρκωμένος λόγος εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ πλάσματος πού συμμετέχει στὸ ἔργο τοῦ Δημιουργοῦ. Τὸ πνεῦμα πού ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὶς ἀφηρημένες εἰκόνες καὶ θολές ὑποβολές κι' ἔγινε Πρόσωπο.

Τὸ πρόσωπο πού ζῆ μέσα στὴ λειτουργία τοῦ ἑνσαρκωμένου λόγου, ἀποφεύγει τὴ διάσπαση, γι' αὐτὸ τὰ ἔργα του, τὰ λόγια του κι' ἡ μοῖρα του συμπύκνουν. Ἐνῶ στὰ διασπασμένα άτομα τῶν ὁμαδικῶν παραστάσεων, ἡ διάσπαση κι' ἡ σύγκρουση ἀνάμεσα στὴ «Θέληση» καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς τους, εἶναι ἀγεφύρωτη καὶ φτάνει πολλὲς φορὲς ὡς τὴ διάλυση.

Γι' αὐτὸ τὸ δημιουργικὸ πρόσωπο, σὰν εὐαίσθητος δέκτης παντοειδῶν κατευθύνσεων, ἀκτινοβολεῖ τὴν ἀλήθεια τοῦ ἑνσαρκωμένου λόγου, πού μέσα του βρίσκεται ἡ κληρονομία τοῦ παρελθόντος, ἡ σύγκρουση τῆς ἐποχῆς του κι' προβολὴ πρὸς τὸ μέλλον. Ἔτσι συνενώνει τὶς ἀντιθέσεις καὶ καταργεῖ τὰ ψυχικὰ καὶ διανοητικὰ ἐμπόδια τῶν ὁμαδικῶν παραστάσεων τῆς ἐποχῆς, διὰ τῆς δημιουργικῆς πράξης, πού εἶναι κι' ἡ ἀκέραια, λευτέρη καὶ λευτερωμένη ἐκφραση τοῦ ἑαυτοῦ του.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς «ἐπιστρατευμένης σκέψης καὶ τέχνης» λένε ὅτι ὁ καλλιτέχνης κι' ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ νάιναι ἀδιάφορος μπροστὰ στὰ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του. Αὐτὸ εἶναι σωστὸ ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἀποψη: ὁ ἄξιος τεχνίτης καὶ ποιητὴς, δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ πολιτικοκοινωνικὸ ρεῦμα τοῦ καιροῦ του καὶ καταπνίγοντας μόνος του τὶς πηγές τῆς φαντασίας καὶ δημιουργίας, νὰ καταντῆσει ἡ «φωνὴ τοῦ κυρίου» του.

Ἄν στὰ καθεστῶτα τῆς «ἐπιστατευόμενης σκέψης καὶ τέχνης» παρουσιάστηκε κάποια «πετυχημένη προσπάθεια» στὴν τέχνη καὶ στὴν «τέχνη γιὰ τὸ λαό», εἶναι γιὰτὶ προσαρμόστηκαν εἰς βάρος τῆς τέχνης καὶ τῆς κουλτούρας, μερικὰ ἀπομεινάρια μᾶς μεγάλης Παράδοσης καὶ τῆς λευτέρας κουλτούρας, γλυτώνοντας ἔτσι ἀπ' τὴν σφαγὴ, τὴν ἐξορία καὶ τὸν ἀφανισμό. Μὲ τὸ θάνατο ὅμως καὶ τὰ γηρατιά αὐτῶν τῶν λειψάνων, διαλύεται κάθε πορεία δημιουργίας καὶ μαζί τῆς ἡ Παράδοσης, γιὰτὶ τὰ καθεστῶτα τῆς «ἐπιστατευόμενης σκέψης-καὶ τέχνης» δὲν κατορθώνουν νὰ δημιουργήσουν νέα στελέχη κουλ-

τούρας, ὅσο κι' ἂν τὸ διατυμπανίζουν, ὅσο κι' ἂν τὸ ποθοῦν, ἐκτὸς ἂν ὑποχωρήσουν ἢ γκρεμιστοῦν.

Κι' ἀλήθεια, στὴν ἐποχὴ μας ὅπου ἡ γραφειοκρατία, τὸ σχεδιασμένο κι' ὁ γενικὸς ἔλεγχος ἐπικρατοῦν σὲ κάθε ἐκδήλωση, ἡ τέχνη κι' ἡ ποίηση περνοῦν τὴν πιὸ σκληρὴ δοκιμασία.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ δοκιμασία δὲν γίνεται μάταια: ἐκεῖνοι πού τόσο εὐκολὰ πλειστηριάζουν τὴ «δημιουργικότητά» τους καὶ τὴν «τέχνη» τους στὴ μεγαλύτερη προσφορά καὶ τὴ μικρότερη ἀντίσταση (ἡ τέχνη ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει ὡς κομφορμιστικὴ) τοῦ ρεύματος τοῦ καιροῦ τους, ἐκεῖνοι πραγματικὰ δὲν εἶχαν καὶ δὲν ἔχουν νὰ χάσουν τίποτε, γιὰ αὐτὸ καὶ τόσο εὐκολὰ τρέχουν γιὰ νὰ «κερδίσουν».

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού «τρέχουν» ὑπάρχουν κι' ἐλάχιστοι, οἱ αἰώνιοι ὁραματιστὲς τοῦ τέλειου καὶ ἰδεώδους, πού φοβοῦνται νὰ κυττάξουν τὰ πράγματα, πού δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν μεταξὺ προσχήματος, πράξεων καὶ ἰδέας.

Ἄλλ' αὐτοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ νάιναι τίμιοι καὶ δημιουργικοί, κι' ἐπίσης δὲν ἔχουν νὰ χάσουν τίποτε, ἐκτὸς ἀπ' τὸ νὰ τοὺς ἀποκαλυφθῇ, μὲ τὸν καιρὸ, μιὰ ἀνυπολόγητη καὶ γιὰ αὐτὸ δημιουργικὴ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ περιπέτεια.

Ἡ τέχνη, ἡ συγκίνηση κι' ἡ σκέψη, περιφίγγονται ἀπὸ πλήθος φραγμοῦς: τὴν ἐφημεριδογραφία, τὴν προχειρὴ κι' ἀνεύθυνο κριτικὴ, τὴν ἐπιφυλλίδα, «τὶς ἐπίσημες ἐκδόσεις», τὸ «ἐπιστημονικὸ πνεῦμα», τὸ «πρακτικὸ πνεῦμα», τὶς μόδες τοῦ πλήθους, τὰ «δημοκρατικὰ ἰδεώδη», τὴν «ἐξυπηρετήση τοῦ λαοῦ» καὶ τέλος τὶς καλλιτεχνικὲς παρῆες καὶ «συμμορίες», ὅπου ἔχουν σχηματίσει κι' ἀπὸ μιὰ «συνοικία» κι' ἀπὸ ἓνα «ξωκλήσι» δηλ. κι' ἀπὸ μιὰ κλίμακα, φανταζόμενοι ὅτι ἔτσι ἐξυπηρετοῦν καλλίτερα τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴ τέχνη τους, ἐνῶ κομματιάζουν τὴν Τέχνην καὶ φανατίζουν τοὺς τεχνίτες σὲ σχηματικὲς κι' ἀφηρημένες ἀποκλειστικὲς σχολές.

Ἄλλὰ ἦρθε ἡ ὥρα, σὲ παγκόσμια κλίμακα, ὅπου οἱ ποιητὰ καὶ οἱ δημιουργοὶ ὀδηγοῦμενοι ἀπ' τὸ ἐνοστικὸ τους καὶ τὴ δημιουργικὴ πρᾶξη τῆς φαντασίας τους, συνειδητοποιοῦν τὸν κίνδυνο καὶ μ' ἐνοστικῶδεις κινήσεις ἀντιτίθενται. Θυμώνουν καὶ προτιμοῦν.

Ὁ θυμὸς τους δὲν εἶναι ἕννος ἢ κατάρα, ἀλλὰ μιὰ νέα αὐτοσυγκέντρωση πρὸς τὶς πηγές τῆς ζωῆς. Μπορεῖ νὰ καταπνιγοῦν ἐκεῖ μέσα, πρὶν τοὺς ἐπιτραπεῖ νὰ ἐκδηλωθοῦν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ καταντῆσουν σκύβαλα τοῦ πολιτικοῦ ρεύματος καὶ τῶν δυνατῶν τῆς ἡμέρας.

Ἀλήθεια, ἡ Δοκιμασία εἶναι μεγάλη, πολὺ μεγάλη, ὅμως ἡ ἀληθινὴ Τέχνη ἔχει τὰ δικὰ της μέσα γιὰ ν' ἀνισταθῇ, καὶ τελικὰ νὰ νικήσῃ. Αὐτὴ ἡ δοκιμασία ξεχώρισε κίβλας τοὺς ἀξιούς ἀπ' τοὺς ἀνάξιους, τοὺς τίμιους ἀπ' τοὺς τυχοδιώκτες, τοὺς φρασεολόγους καὶ «τεχνίτες», ἀπ' τοὺς δημιουργοὺς καὶ ἀνακαινιστὲς.

Οἱ τέτοιου εἶδους «τεχνίτες» εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ σημερινοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου τοῦ πολιτισμοῦ μας, πού αἰσθάνεται μιὰ βαθεῖα ἀσυνειδητὴ καὶ ἀνεξήγητὴ Ἐνοχὴ, ὅπου ὁ ἴδιος καταντᾷ μοιραῖον στὴν Αὐτοτιμωρία του, μέσα στὶς ἀφηρημένες ψυχικὲς, οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς δυνάμεις πού ἴδιος κατασκεύασε.

Γιὰτὶ αἰσθάνεται Ἐνοχὴ καὶ προετοιμάζει τὴν Αὐτοτιμωρία του ὁ τυχοδιώκτης καλλιτέχνης.

Διότι δὲν ἀναγνωρίζει τὰ φυσικὰ καὶ πνευματικὰ του ὄρια.

Διότι δυσπιστεῖ στὴν ἀξία του καὶ τὴν ἀτομικὴ του ὁρμή.

Διότι πιέζεται ἀπὸ παντοῦ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βρῇ μιὰν ἐνοστικὴν ἢ ὑπερσυνειδητὴν διέξοδο.

Διότι απώλεσε το δημιουργικό ένστικτο μέσα στις ομαδικές παραστάσεις του λόγου που είναι αφηρημένη εικόνα—ερέθισμα και δεν ενσαρκώνεται.

Χάσανε τη μνήμη της γής, τη μνήμη του εαυτού τους και της ιστορίας. Δημονήσανε τα διδάγματα των μεγάλων δημιουργών και των δασκάλων της ανθρωπότητας και του έθνους, όπως οι όχλοι, και πιστεύουν στις παλιοφυλλάδες και στα ταχυδακτυλουργικά όνόματα, πιστεύουν τυφλά και αδιάντροπα εν όνόματι της αληθείας και δρουν τυφλά εν όνόματι του λαού και του πνεύματος.

Η Κουλτούρα πάντοτε αγωνίστηκε άπελπισμένα για τη λευτεριά της, κατά του εκκλησιαστικού δόγματος, του κομματικού και κρατικού ελέγχου και των γραφειοκρατών αυτόκλητων προστατών της.

Η Κουλτούρα των ανθρώπων σήμερα κινδυνεύει ακριβώς από κείνους που προσπαθούν να μάς πείσουν ότι φονιάζουν για να τη σώσουν και να την προστατέψουν απ' τη διάλυση. (Ποιοί είν' αυτοί; που είναι τα συγκεκριμένα έργα τέχνης και κουλτούρας τους; γιατί κρύβονται πίσω από τις φράσεις «ομαδική προσπάθεια» και «γενικόν καλό», τόσο λαμπροί άγγελιο αγάπης είν' αυτοί κι' οί άλλοι κτήνη εγωισμού:)

Η Κουλτούρα κι' η Τέχνη κινδυνεύει απ' το σημερινό γραφειοκρατή και «ιδεολόγο»(*) ενώ παράλληλα ή επιστήμη κι' ή φιλοσοφία έχουν όμολογήσει την άδυναμία τους να συλλάβουν και να παραστήσουν τη ζωή και την ύπαρξη σά ζωντανό σύνολο, γιατί όλα τα τεχνικά, τάφηρημένα κι' έλεγχόμενα, κατανοούν στην κούραση και την άπελπισία που διαλύει.

Άλλά ή δημιουργική πνοή κι' ή πράξη της φαντασίας στην Τέχνη, συγκεντρώνει κι' αναπλάθει τα χαρακτηριστικά της ζωής και του πνεύματος, σε μία συγκινημένη, σε μία ξεκούραση, σε μία χαρούμενη άνασύνθεση. όσο κι' άν είναι τα στοιχεία της θλιβερά, όπου μέσα της άισθανόμαστε τον εαυτό μας λεύτερο, υπεύθυνο, τολμηρό, κι' αυτό-καταναλισκόμενο, στο τόλμημα της δημιουργικής όρμης.

Η ώρα της εϋθύνης και λευτεριάς ήρθε, γιατί ή δοκιμασία πέρασε από παντού, με τό θλιβερό της έργο, κι' άναβολή δεν υπάρχει, γιατί τό πρόβλημα μεγαλώνει διαρκώς μπροστά στα συγχισμένα και ληθαργικά μάτια μας, έως ότου αποφασίσουμε δηλ. έως ότου λευτεροδοούμε με μία δημιουργική μας πράξη και συγκίνηση.

Γιατί λευτεριά δεν θα πεί διανοητικό κατασκεύασμα ή πολιτικό συμφέρο, αλλά πνευματικό τόλμημα υπερσυνείδητο ή ένστικτώδες ή και τα δυό μαζί σε συνδυασμό, κι' όσοι πιστεύουν, από μερικά εύκολα περιστατικά, απ' όπου έπωφελούνται για να θριαμβεύσουν, ότι είναι λεύτεροι, αυτάπατώνται, και μιλούν για λεύτερες πράξεις, αυτοί που μονάχα τό βίωμα της ψυχικής δουλείας και πνευματικής δειλίας έχουν ζήσει.

Z. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

(*) Ο λαός και οί πνευματικοί του εκπρόσωποι κατάντησαν όχλος που κινιέται και σέρνεται μονάχα με ιδέες ή παραπαίει άνάμεσα σε άμφιθυμικά συνθήματα χωρίς ζωική και πνευματική βάση. Ο έκφυλος «ιδεολόγος», φυτοζωεί άκόμη στην Εύρώπη που μετατρέπεται σε άποιμία της Άμερικής, ενώ ό γραφειοκράτης των Ήνωμένων Πολιτειών άρχίζει να οργανώνει ή Ρωσία προπαρασκευάζε τό έδαφος κι' ή Άμερική θ' αναλάβει τό έργο.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

“ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ,,

Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 28, ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 55-536

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ *)

ΑΓΓΕΛΟΓΛΟΥ ΑΛΚΗ: «Άμαρτωλοί» Νουβέλλα Δρχ.	200
ΑΓΓΕΛΟΓΛΟΥ ΑΛΚΗ: «Έαρινό» διηγήματα	> 200
ΑΛΕΧΑΝΔΡ - STAUB: «Ο Έγκληματίας κι' οί	>
δικαστές του»	> 250
ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ ΝΙΚΗΦ. «Ηρωϊκή Συμφωνία»ποίημα	> 100
ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ ΣΠ.: «Μικροί άνθρωποι σε δύσκο-	>
λες ώρες» διηγήματα	> 150
ΤΑΚΗ ΔΑΝΑ: «Είμαι ό άνθρωπος»	> 200
> > «ΗΜΕΡΕΣ ΑΙΩΝΕΣ»	> 200
> > «Χωρίς τίτλο»	> 200
ΛΟΥΡΙΕ ΟΣΙΠΠ: «Ντοστογιέφσκη» ή ζωή και τό	>
έργο του.	> 150
ΚΟΒΒΑΤΖΗ ΑΣΤΕΡΗ: «Πρώτη Άνοιξη» Νουβέλλα .	> 200
ΛΕΚΑΤΣΑ Π.: «Ίδεοκρατία και Ίστορική αίτιοκρατία . .	> 150
ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ ΑΠΟΣΤ.: «Ο άλλος δρόμος» στίχοι	> 300
ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ ΑΠΟΣΤ.: «Η τελευταία των ρω-	>
μαντικων» διηγήματα	> 200
ΜΕΤΑΞΑ ΕΠΑΜ.: «Εμπρός στην Έποχή μας»	> 125
ΝΑΤΣΟΥΛΗ ΝΙΚ. «Συγκοινωνιακά θέματα»	> 1000
ΝΙΤΣΕ ΦΡΕΙΔ.: «Ο Άντίχριστος»	> 200
ΠΑΠΠΑ ΝΙΚ. «Τό αίμα των άθώων» ποιήματα	> 250
ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΑΔΑΜΑΝ.: «Η Πορεία μιās γενιās»	>
Λογοτεχνικά Χρονικά.	> 200
ΠΕΝΤΖΙΚΗ Ν.: «Ο πεθαμένος και ή άνάσταση»	> 200
ΠΙΕΡΙΔΗ ΓΙΑΓΚΟΥ: «Ο Καβάφης» συνομιλίες, χαρα-	>
κτηρισμοί, ανέκδοτα	> 150
ΡΟΜΠΕΡΤ ΑΛΛΑΝ ΚΟΥΞ: «Πάστωρ Χ» άστυνομικό	>
μυστιόρημα».	> 200
SOEREN KIERKERKAARD: «In vino Veritas»	> 250
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ: «Πώς κατακτιώνται οί	>
γυναίκες».	> 125
«ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» ό τόμος Α/Β άδετος	> 2500
> > χρυσόδετος	> 3000

*) Έμβάσματα γι' άποστολή βιβλίων ως άπευθύνονται στον κ. Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟ, Γ' Σεπτεμβρίου 28, Άθήνας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Τὸ καινούργιο βιβλίο

τοῦ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΞΑΝΘΟΥ

ΟΠΛΙΤΗΣ

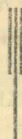
ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Δοχ. 150

Ζ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Η ΣΥΝΟΔΕΙΑ

ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ

ΠΡΟΣΕΧΩΣ ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ

“Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ”

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Διευθυντής

Ε. ΛΕΜΠΕΣΗΣ